

Ба 49 335

49335

А В І Р У Х А

№ 1 / 311

ВЕРШЫ

1 9 2 9

КАЕ ДЗЯРЖАЎНАЕ ВYДАВЦТВА МЕН

Carot, M.,

Wr. I311

Zavirucha-versy.

Mensk-1929 god.

Der Schneesturm.

Verse.

Mensk-1929.

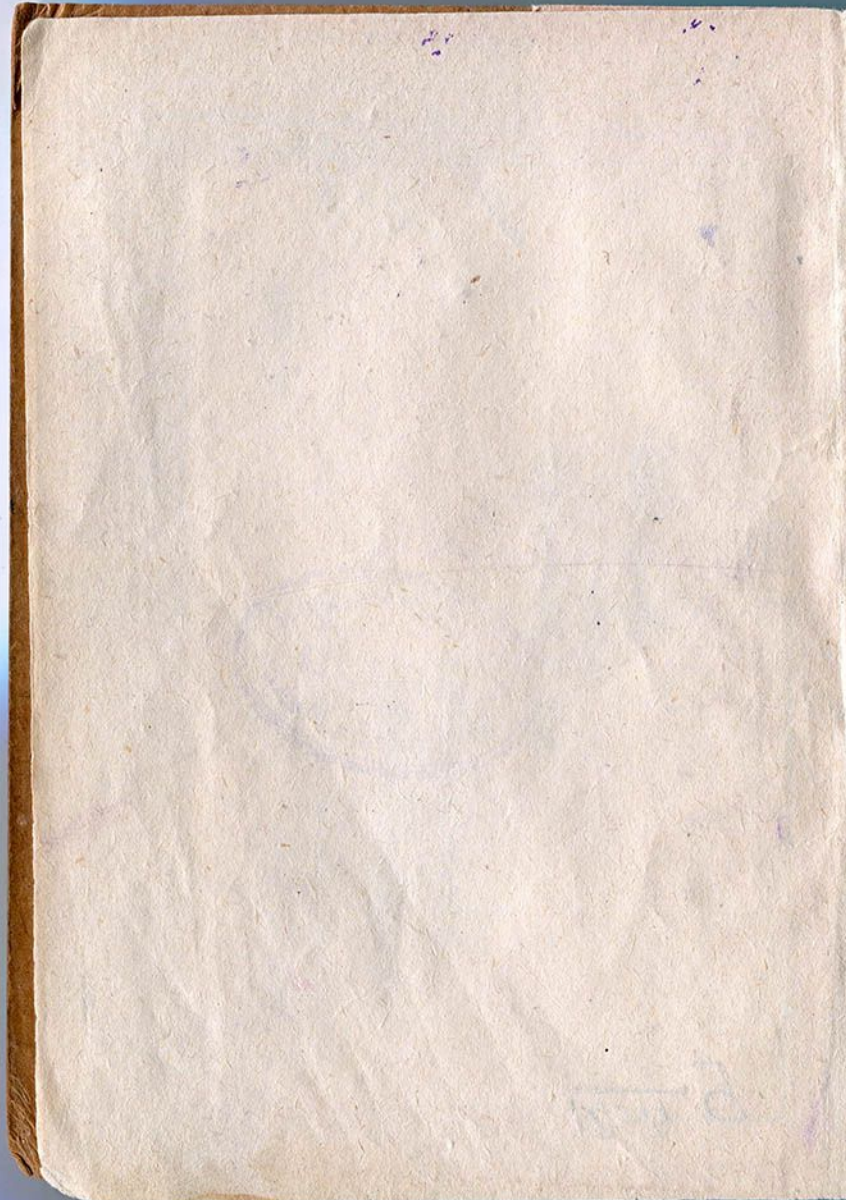
N

1311

Б 4-21

8

20.11.03

А-49335

М. ЧАРОТ

4-21-111

10.11.03
23.11.03

ЗАВІРУХА

ВЫДАНИЕ ДРУГОЕ

8
Б-49335

11/17

М. ЧАРОТ
1929 г.

БЕЛАРУСКАЕ ДЗЯРЖАЎНАЕ ВЫДАВЕЦТВА
М Е Н С К 1929

25. 04. 2009

Заказ 425.

3.000 экз.

Галоўлітбел 1581.

Друкарня Беларускага Дзяржаўнага Выд-ва.

АД АЎТАРА

Дарэмна ў маім зборніку будуць шукаць якой-небудзь вызначанай мастацкай ці політычнай праграмы.

Яе пакуль што няма.

Мой зборнік хутчэй дынаміка, чым статыка.

Ён—эвалюцыя таго, што перажываў аўтар ня толькі як наглядчык рэвалюцыйнай завірухі, але і непасрэдна ўдзельнік яе.

Час накладае свой адбітак. Тое, што было ўчора, таго няма сягонья. Тое, што абурвала ўчора, тое сягонья забыта і спалена. Сягонья новае.

І гэта сягонья—ня ёсьць яшчэ кропка, апошнія слова жыцця і барацьбы.

Я іду ў заўтра, а заўтра—гэта Вялікая Будучыня.

Агонь рэвалюцыі—гэта агонь вулькана, ён расплаўляе ўсё... І пакуль яшчэ рана гаварыць аб тых формах, у якія можна ўліць гэту вогнядышачую лавіну. Пакуль яшчэ рана гаварыць аб мастацкай про-

граме. Можна толькі яе вызначыць—ставіць першыя
вехі. Можна, дзеля таго што якар ёсьць. Маяк
відаць.

Мы засыпаны сьнежнымі іскрамі,
Ломім ногі ў гальці буралому...
Крычым сонцу: „Блізка мы, блізка мы!
К сьвету Вялікаму! Новаму!

Калі ў першым сваім вершы я казаў:

✓ Край родны, край сумны крыжоў і балотаў...
Ці хутка пачую я песню чаротаў
Над сонным балотам тваім?

то сягоньня сьпяваю:

Край новы ўзрасьце на бураломе—
Машыны будзе век, ня трэба будзе конь,
Бляск электрычнаства там хмара не заслоніць,
Людзкое будзе ўсё: зямля, вада, агонь...

Не назад—у мінулае, а наперад—у будучыну па-
зіраем мы.

Гэту маленькую прадмову я прымушан напісаць
дзеля таго, каб паставіць у вядомыя межы маіх
чытачоў і крытыкаў.

М. Ч.

ЗАВІРУХА

Над балотам гудзе завіруха...

Ведзьмай носіцца з краю да краю,

І зьмятае з зямлі жыцьця пацяруху...

Неба сьвінцовым дажджом палівае.

Бура ломіць дубы і бярозы-сталеткі,

Выварочвае хвоі з карэньнем...

І ўзыходзяць з-пад сьнегу чырвоныя кветкі,—

Непагоды шалёнай насеньне.

Мы засыпаны сьнежнымі іскрамі,

Ломім ногі ў гальлі буралому...

Крычым сонцу: „Блізка мы, блізка мы!

К сьвету Вялікаму! Новаму!“

Нам ня страшна мяцеліца сьмерці,

І напевы хаўтурныя ветра...

Ўсё жыцьцё нам прыходзілась мераць

Агнявыя балоты і нетры.

Завіруха як сьвішча—мы слухаем...

Песьцяць сэрца жалобныя песьні...

Сьвет стары яна сьмела парухае,—

Гэта бура зімы на прадвесні.

Падарожны ня згіне ў мяцеліду,
Шлях ён знойдзе ў тумане балота...
Тут адважнаму путніку верыцца,
Што ўжо хутка міне яго слота.
Сонца гляне—асьвеціць палаткі,
Згіне з сэрца бязмерная скруха...
Закрасуюць з-пад сьнегу чырвоныя кветкі,
Сьціхне плакаць жыцця завіруха.

1922 г.

Ж Ы Ц Ь Ц Ё

Заснула ноч, падняўшыся за хмары небасхіла,
Над лесам стогнучым і поўным сьлёз балот...
І вось над возерам жывых чырвоных вод,
Дзе цень крыжоў—народ, а ўся зямля—магіла,
Радзіўся раніцы нявіданы усход.

І сонца іскрамі агня зайграла над крыжамі,
Вясёла зашумеў адвечна сумны бор...
Дзень новы асьвяціў жыцьця ўсяго прастор,
А вецер з полымем над соннымі палямі
Свабоды ткуць ужо чаруючы узор.

І рукі новых дзён зламалі вечнай ночы крыльлі,
Арлом падстрэленым яна зьяцела ўніз...
І бляскам вогненным замігацела высь...
І зьліўся дзень зямлі ды з ноччу небасхіла,
Як добрых дзеве душы навек яны зьлілісь.

СКОКІ НА МОГІЛКАХ

Паглядзіце, мы скачам на могілках
І чырвоным віном паліваем крыжы,—
Па магіле вякоў, на чорных століках,
Марш хаўтурны іграюць нажы.

Мы пад грукат машын, песьні фабрыкаў
Пераскочым курган і бяздоньне балот,
І дзень будучы прыдзе к нам страньнікам
У адзеньні сьвятых пазалот.

Годзе плакаць і вам над Рагнедаю
І, зірнуўшы ў мінулае, цяжка ўздыхаць...
Новы дзень хай вам казку паведае,
Чыю ў песьнях усхваліваць раць.

Старадаўні звычай к нам ня вернецца:
Разбурыла жыцьцё ўсё магутным крылом,
І дзён нашых яскравая дзеньніца
Запаліла вякоў буралом.

І асьвечаны замчышчы князевы,
У пажары купаецца чорны курган...
Цені-людзі з яго павылазілі
Паскакаць на магілках канкан.

З імі вы, як жывыя пакойнікі,
Віхрам буры пусьціцеся прытка у скок!..
Хай вясёла сьпяваюць сасоньнікі,
Хай уздымецца хмарай пясок...

1922 г.

ЖЫВОЕ БАЛОТА

Няхай гудзе віхор, няхай зьмятае
Збудованыя тут вякамі курганы,
Тут новы будзе край, тут волі дух вітае,—
Ня дасьць ён згінуць нам, гаротныя сыны.

Няхай агонь зямлі да хмар шугае,
Ад буры рушачай краіна не засьне,
Паўстаўшы наш народ красу жыцця спазнае,
Як посьле непагод сьвет сонейка зірне.

Няхай грукоча гром, трашчаць пяруны,—
Хутчэй загіне сон—прачнецца чалавек,
Свабодзе гімн сьпяюць душы жывыя струны,
У кнізе вечных спраў адзначыць новы век.

Мы сьмела магутнаю сілаю
Разгонім жыцця свайго змрок
І хутка ужо над магілаю
Спляцем вечнай волі вянок.

Праз мора агню і руінамі
Народ павядзём свой туды,
Дзе воля і шчасьце!.. Ня згінем мы!..
Наш шлях—гэта нашы сьляды.

Мы верым, узбудзіцца воляю
Дух творчы усёй грамады...
Народ наш празван і нядоляю
Крыніцай жывучай вады.

Мы створым жыццё нявіданае,
Збудуем палац да нябёс...
Там будзе ўсім брацтва чаканае,
Ня будзе там зьдзеку і сьлёз.

Мы першыя пойдзем к Вялікаму,
Свой шлях працярабім грудзьмі...
Пацерпім няшчасьце бяз ліку мы,
Каб толькі назвацца людзьмі.

Мы клічам: гэі, людзі балотныя,
Свабодным будуйце свой край...
Нас сонца залье пазалотаю,—
Мы створым жыцця свайго рай!

27-IV 1922 г.

✓

Я пясняр лясоў, балота
І загонаў каласістых...
Мае песьні—шум чарота
Па-над рэчкаю імглістай.

Мае песьні—песьні долі,
Шопат зор у паднябесьсі...
Хай ляціць, жыве на волі
Гучны вокліч маёй песьні.

✓

Мае песьні—песьні буры,
Гоман лесу ў непагоду,
Страшны посьвіст злой віхуры,
✓ Сьмелы кліч майго народу.

Мае песьні—песьні волі,
Гімн паўстаўшых на прадвесьні...
Хай нясецца, хай ніколі
Не загіне вокліч песьні!

БУНТАР

Я шумлівы чарот, я мяцежны бунтар,
Я балота буджу гучным шумам,
У вадзе я жыву і абмыт дажджом хмар,
Але змоўкнуць ня дам сваім струнам.

Уздыму дух людзей, прабуджу іх ад сну,—
Славу, будучнасьць я ім прарочу...
Я мяцежны бунтар, клічу жыцьця вясну,
Клічу к працы свабоднай і творчай.

Як ня счуюць мяне, я мацней загуду,
Дам гучнейшы акорд песьні новай...
А каб змыць з зямлі бруд, скалыхну я ваду,
Што дажджом налілася сьвінцовым.

Чаму-ж вы, песьняры, што будзілі людзей,
Чуць ня хочаце песьні чарота?
Нашы песьні—наш кліч, бо адных мы грудзей,
Край адзін наш—то наша балота.

Дык шумі, як шумеў, вялікан-ясакар,
Шапаці, сьпелы колас, у полі...
А я песьню сваю буду пець—я бунтар!
Буду клікаць народ свой да Волі.

1922 г.

ВЕЧНАЯ БУРА

Спрадвеку тут шумяць кусты,
Яшчэ да зор узбуджанага гаю,
Спрадвеку стогне лес,
Як з ворагам ў апошняй бойцы раць,
Як мора, гразь балот
Калышэцца ад краю і да краю,—
І віхру страшнага
Ніколі тут нікому ня уняць.
І бураломныя гады,
Як хмары чорныя нясуцца над зямлёю...
Ўсё ломяць на шляху...
А кволых ўсіх людзей мяняе новы род,
І хутка ўсё бяжыць,
Нібы у летні дзень авечкі чарадою
Імчацца з поля ў хлеў,
Як ночку цёмную узьдзене чуць усход...
.....
Узьнялася вось новая бура,—
Цені ўстаюць з беларускіх балот...
Жыцьцё ўсё—дзе сьмерць і хаўтуры,
Дзе крыж і магіла—людзей карагод.

Край родны! Сонца тваё узыходзіць!
Бачыш—хмару расьсек, вунь, прамень...
Чуеш ты крыкі: к Свабодзе! к Свабодзе!
Ноч памірае... Зьяўляецца дзень!
А бура ня ціхне... О, вечная бура!
Ты віхрам зьмятаеш да лепшага шлях;
Ты нішчыш няволю, зьнявагу, пануру,
Ты слабаму—радасьць, а моцнаму—страх!
Зьмяшаліся... людзі, пажары і крыкі...
Сьвінцовы дождж мае усходы вясны...
Народ ужо верыць, што будзе Вялікім,
Што праўдаю стануць чароўныя сны!
Яго парадзілі бястрашныя хвалі,
Ён вечнае буры малое дзіця...
І бурай нясецца к няведамай далі,
Шукаючы: Сонца!.. Свабоды!.. Жыцьця!..

1921 г.

649335
A

1167

А Я ІДУ...

Шалёны вецер сьвішча ў полі...
Маланка зьзяе... гром грукоча...
А я іду... Слабею з болі...
Мо' не дайду туды ніколі,
Але ў няволі жыць ня хочу.

Ў зімову сьцюжу сьнег заносіць...
Ня бачу сьвету ў завірухах...
Але наш край свабоды просіць,
І сын яго хай гора зносіць,
Хай моцны будзе цэлам, духам.

Я сын яго. Дзіця я працы,
Такіх, як я—нас шмат—мільёны;
Мы зможам ворага ў палацы...
А вы рагочаце, паяцы,
І кажаце, што я—шалёны.

Шалёны,—кажаце,—шалёны,
Як вецер той, што ў полі сьвішча...
Затым, што там, дзе плач і стогны,
Ня біў я ворагу паклоны,
А справіў сьмерці баль-ігрышча.

А хто рагоча? Той, хто ўчора,
Як я, глядзеў на сьвет з-за краты,
Хто чару піў са мною гора...
Сягонья трус ён стаў, прытвора,
Гатоў свайго-ж прадаці брата...

Мой цяжкі шлях... Ваюю з бурай...
Схіляе вецер, як былінку...
Часамі сьпеў душы—віхура—
Прымусіць доўга быць панурым,
Нібы бяздольну сірацінку.

Але змагаю ўсе няўзгоды,
У даль імкнуса без спачыну...
У ясны дзень і ў непагоду
Кладу я шлях свайму народу,
Пакуль ў сьнягох жыцьця ня згіну.

Хутчэй з заходу сонца ўзойдзе,
Чым край наш будзе у няволі...
Аб час мінулы у народзе
Дудар свой сумны сьпеў заводзе...
Той час ня прыдзе ўжо ніколі.

Пра гэты-ж час вайны крывавай
Раскажа лірнік казку сьвету,
Хто быў тут правы, хто няправы...
Аб гэтым зашуміць дубрава
І гучны верш пяўца-поэта...

Б 49335

...І я іду... Гудуць мяцелі...
Мо' імі буду я занесен...
Мільёнам ў гурбах ногі мелі,
Пасьля ім кулі песьні пелі...
І больш—яны ня чуоць песень.

21-I 1922 г.

Г Р О М

Загрымеў моцна гром,
Ажно здрогнуўся сьвет,
Ажно іскры сыпнуліся з неба,
І няволі цяжкой
Агнём зьнішчаны сьлед,
Аб якім ўспамінаць ўжо ня трэба.

* * *

Гэты гром разбудзіў
Ўсіх нявольных людзей,
Асьвяціў бліскавіцай ім шлях...
Ад сахі, варстакоў
Мкнуцца ўсе к грамадзе,
Каб на век утрымаць вольны сыцяг.

* * *

Каб жыцьцё ўзбудаваць
На руінах, крыжах,
Жыцьцё—роўнасьці, шчасьця і волі,
І каб дзікі тыран,
Бедных, змучаных страх,
Ў новы сьвет не вярнуўся ніколі.

* * *

Гром гриміць і гриміць...
Б'є пярун агнявы,
Паліць, нішчыць ўсё з края да края...
Хутка ён пражане
Час пажараў, крыві...
Ї сонца волі над ўсімі запале.

1920 г.

ДЫМАМ І ПАЖАРАМ...

Дымам і пажарам знішчаны палацы,
Кроўю новай раці змыты злыдняў сьлед,
На чырвоных плямах хату вольнай працы
Мы будзем дружна... Гэй, дзівіся, сьвет!

Рукі ўсе ў мазолях, пот ліе у вочы...
Цяжка... Што-ж!.. Нічога! Прыдзе й нам спачын!
Дні мы ўсе працуем, мы працуем ночы...
Новы сьвет будзем дружна, як адзін.

Сьвет стары мы палім,—гэта наша справа,
Хто з людзей пасьмее кінуць нам папрок?
Будаваі ўсё мы—нішчыць маем права...
Хай усё затопіць нашай працы сок.

Ворагі свабоды шэпчуцца паціху,
Чуюць, што надходзіць іх апошні дзень...
Страшна ў дзень расплаты: моляцца бяз дыху
І снуюць між намі, нібы мёртвых цень.

Моліцца у цэркві поп—іх паслугачы,
Крыж сьвяты цалуе, шчыры вартаўнік.
А ў кутку са сьвечкай сыпле сьлёзы, плача,—
К вобразу прачыстай тварам хтось прынік,

Гэта прыстаў плача, плача аб мінулым,
Помніць час вясёлы, як гуляў палач.
Ўспамінае бляскі, дні жыцьця-разгулу...
А чаму ня ўспомніць ён галодных плач?

Плачуць дзьева бабулькі, стукаюць паклоны,
Казань поп гавора, як калісь жылі...
Над царквою-ж вецер сьвішча, як шалёны,—
Разагнаць ён хоча цемру на зямлі.

Ветру гучна ўтораць песню ўсе народы
Йдуць да цяжкай працы, строіць новы сьвет,
І расьце гмах новы, сьветлы і свабодны,
Кроў працоўнай раці мае злыдняў сьлед.

6/VI 1921 г.

* * *

Нам добра. Цёпла. Зямля ў пажары.
Дым чорны ўецца аж да нябёс.
Крыжы. Магілы. Вайна. Ахвяры.
Рагочуць людзі. А поўна сьлэз.

✓ Чырвона неба. Зямля чырвона.
Адны баяцца чырвоных хварб.
Другія мкнуцца на клікі звона.
Багатым помста. Бяздольным скарб.

Замоўклі песні. Шумяць дубровы.
Прыгожы, вольны куток глухі.
Адно чужыя равуць каровы.
Шукаюць пашы іх пастухі.

Патухлі зоркі. Гарыць у дыме
Чырвона сонца,—вітае рань.
Яно засьвеціць. Народ падыме.
Сьмялей да працы. Загіне здань.

1921 г.

мне

НА ШЛЯХУ АДРАДЖЭНЬНЯ

Ня страшна мне зусім
Мінулых дзён пазбытая няволя...
Я ад яе уцёк, замкнуўшы за сабою
Жалезныя вароты...
І блукаю цяпер між небам і зямлёю,
Нібы жабрак сьляпы, хаджу я каля плоту
І вобмацкам шукаю долі...
Ужо даўно
Праз чорны дым паўдзённага туману
Гляджу я ў потнае вакно
Вялікай будучыны...
Мне хочацца разьбіць яго... разьбіць і глянуць,—
Якія колеры хварбуюць новы сьвет?..
Вы чуйце: я—поэт,
Але мяцеліцы сьвінцовых куль
Я не баюся..
Схаваныя ў магілах гурбы цел,
Ня многа вырастуць, калі там лягу я...
Наперад рвуся!..
Змагаюся бясконца,
Пакуль
Ня ўбачу яснага з-за хмар няпраўды сонца.

Я ведаю, што вас пужаюць крыкі
Маёй душы,
Бо я свабодны сын,
Спрадвеку стогнучых, пакрыўджаных людзей...
Ад слоў маіх загіне бог ваш,
Бог вялікі,
І сьветам уладаць ня будзе ён адзін...
За мною шмат ідзе,—з адвагаю і сьмела!
Чым больш людзей—дарога карацее...
Цяпер я блукаю, шукаю новы сьвет.
Гляджу ў вакно, дзе з кожным днём сьвятлее.
Мой шлях—чырвонай плямы сьлед...
Я—поэт!
І гэтыя сьляды вільготнага пярэ,
Чырвонай йстужкаю таксама мітусяцца...
Але мой кліч да вас: „пара!..
Чаго пужацца?!“

1921 г.

ДАВОЛІ СЪЛЁЗ

Годзе пець песьні нам сумныя, нудныя,
Краю даволі ўжо сьлэз!..
Ўжо прамінулі няўзгоды пакутныя,—
Плачам ня зьлечым свой лёс.
Дні паднявольныя болей ня вернуцца;
Эх, не надзенуць нам пут...
Хай хто паважыцца, хай хто намерыцца—
Сам імі будзе ён скут!
Помста мінулых дзён катам і ворагам,
Больш не пацерпім мы слот:
Ў бойку рашучую выступіць зможам мы,—
Наш прабудзіўся народ.
Волю здабытую кроўю ахвярамі,
Хай хто захоча адняць...
Край наш зруйнованы бойкай, пажарамі
Болей ня будзе стагнаць.
.
Толькі шкадуе нас сонца агністае,
Сьвеціць цалюткі нам дзень,
Грэе гушчары, балоты імшыстыя
Новы яскравы пламень.

У кузьнях рабочыя, ў полі аратыя
Моцныя ўсе, як адзін...

Песьня іх гучная сэрца ўсім кратае.

Чуецца: „Гэй!“ і „Дзінь-дзінь!“

Песьня вясёлая. Праца марудная...

Брат наш ня гэтулькі зьнёс...

Годзе пець песьні нам сумныя, нудныя,

Краю даволі ўжо сьлёз.

1921 г.

МАЛАДОМУ ПЕСЬНЯРУ

- Гэй, пясняр малады, ня вучыся сьпяваць
• Новай песьні на сумны той лад.
Весьлей трэба йграць, хоць-бы й струны парваць,
Хоць і сам мо' вяселью ня рад.
• Ведай ты, што твой верш раніць сэрца людзей,
Абаўе ён іх цела, як вуж...
Дык іграй весьлей, гані смутак з грудзей,
Пакуль 'шчэ малады ты і дуж.
• Загартуй ты свой верш, як у горані сталь,
Стралою вострай ляціць хай у сьвет,
Абшукае хай даль, знойдзе ў сэрцы скрыжаль.
І пакіне на камені сьлед...

.....
Шмат хто песьні складаў пра гаротны наш край,—
Апавялі няволю і глум...

- Ты, пясняр, заіграй, галасьней засьпявай,
• Хай загіне адвечны наш сум.
Няхай новы твой сьпеў гразь балот скалыхне,
Хай узбудзіць заснуўшы лес, гай...
Няхай вольна ўздыхне, хай вясёла зірне
Наш спрадвеку заплаканы край!

20-V 1921 г.

ПЕСЬНЯ СВАБОДЫ

Родны наш краю, вечнай пакуты,
Зноў ты ў праменях свабоды,
З громам упалі жалезныя пумы,—
К сонцу ідзеце, народы.

Зьдзек, паняверка, царства тырана,
Нашую нішчылі сілу;
Штык белай Польшчы, найміты пана.
Гналі бядноту ў магілу.

Вось прычакалі лепшай мы долі,
Слава героям Усходу!
Вы нясеце ўсім роўнасьць і волю,
Промень жыцьця для народу.

Сьцяг ваш пабеды хай разаўецца,
Дзе вісіць чорная хмара...
Ветрам усходнім хай панясецца
Їскра сьвятога пажара.

Хай загарыцца ўвесь сьвет багаты,
Дымам закрыецца неба...
Будуць ахвяраю людзі і хаты,—
Новае ўсё для нас трэба.

Сонца ня згасне... Хутка на сьвеце
Згніўшае ляжа у труны...
Шчырае дзякуй скажучь нам дзеці
Будучай сьветлай комуны.

1920 г.

ВОКЛІЧ МОЙ

Пранясіся, віхор,
Па абшарах гаротнага краю,
Каб аж лес зашумеў, як у буру.
Падымі чорны дым ты да зор,
Што бляск сонца людзям захіляе,
Разбудзі майго брата-пануру.

Сонца ясны прамень,
Засьцялі ты наш край пазалотай,
Загляні у гушчар векавечнага бору.
Ноч нямую зьмяні, новы дзень...
Вокліч дня прабудзі ад драмоты,
Каб ня сьніў бедны брат мой аб горы.

Ты прасьніся, мой брат!
Весялей паглядзі на абшары.
Ня будуй сам сабе ты магілу...
Сонца зьзяе... А ты ўсё ня рад...
Сам разьдзьмухай апошнія хмары,
Пакажы ўсяму сьвету ты сілу...

1921 г.

КЛІЧ ЗВАНОЎ

Ноч чорная хаваецца
І гіне сон...
Чуць раніца ўглядаецца,
Я чую звон...

Гудуць званы мядзяныя
На цэлы сьвет...
І чуюць сэрцы йржавыя—
Іх чэзьне сьлед.

На кліч званоў грамадамі
Да працы йдуць.
Ўсе, як адзін, з прыладамі—
Жыцьцё куюць.

Ўсе б'юць ў званы... змагаюцца...
Каваль, ратай...
І рэха разьлятаецца
Ад краю ў край.

На кліч іх заклікаючы
Ідзе народ,
Дзе сонцам незгасаючым
Гарыць усход!..

26-I 1921 г.

ЗВАНАР

Зьзяе зорка-зараніца...

Гэй, званар, звані з званіцы,

Звон зазвоне —

Змору згоне.

Прадай змораны прачнецца,

Навакола азірнецца,

Загукае,

Засьпявае,

Ён зірне на зоры ў неба

Закрычыць: — яму што трэба:

Зямлі, волі,

Шчасьця, долі.

Загукае злосным матам.

Быць захоча роўным братам:

Зямлі сынам,

Славянінам.

Не заплача пад прымусам,

Назавецца беларусам...

Сьмелым будзе —

Ўсё здабудзе.

І за волю і за званьне

Будзе біцца з сама раньня...

Рукі зложа,

Калі зможа.

ВАШ СЬЦЯГ АБАРОНІМ

*(Памяці пецяярбургскіх рабочых, расстрэленых
9 студзеня 1905 г.).*

І цяпер нібы енкі чуваць
Бедных матак, галодных дзяцей.
Як цар рускі загад даў страляць
Ля палацу рабочых людзей.

Кроў лілася ракою тады
(Бо тырану было яшчэ мала...
Тэй крыві засталіся сьляды,—
Сьцяг працоўны яна хварбавала.

Час мінуў... Загінуў той цар...
Трон паломан работніцкім рухам...
І узняўся вялікі пажар,
Які іскраю быў ў Пецяярбургу.

Ен спаліў ўсю няволю і зьдзек,
Дым ахвяры данёс аж да неба...
І стаў вольны цяпер чалавек,
Стаў жыцьцё будаваць ён, як трэба.

Дык хай жданай свабоды агонь,
Няхай грэе хоць вашы магілы,
Няхай праўду раскажа, ня сон,
Над магілаю крыж вам пахілы.

А мы песню сьпяем вам свабоды,
Гучна так, каб пачулі ў зямлі,
Што ваш сьцяг абароняць народы,
За які ў барацьбе вы ляглі.

1921 г.

✓
X А Д П Л А Т А

Ноч прышла... Ад дыму хмары...
Адусюль нясецца крык...
Горад Менск увесь ў пажары,—
Баль спраўляе польскі штык!..

Сэрца роднае краіны,
Колькі ты нясеш ахвяр:
Дзе ні глянь—адны руіны,—
Гэта Польшчы белай дар.

Найміт шляхціца-магната,
Польскай арміі салдат,
Беднату б'е, коле брата,
Адступаючы назад...

А здалёку песні чутны:
Йдзе чырвоны барацьбіт!
Ён свабодны і магутны...
Гэй, дрыжы, капіталіст!

І чакае люд працоўны,
Покуль выгляне прамень,
І заместа ночы цёмнай
Прыдзе жданы ясны дзень...

Вось і раніца... Ўздыхнулі!
Люд працоўны стаў вялік.
І зладзеям сьмерці кулі
Шле ўздагон чырвоны штык!

1920 г.

РАЗВІТАНЬНЕ

У нядзельку дужа рана,
Шчэ ня чутна звону,
Маці сына выпраўляе
Ў армію Чырвону.

— Ідзі, сыночку, я жагнаю,
З ворагамі біцца,
А, каб бог памог іх здолець,
Буду я маліцца.

Сьмела ідзі, сынок, у войска,
Барані ты волю:
Кожны сам сабе павінен
Здабыць лепшу долю.

За народ змагайся бедны,
Каб і ён быў вольны...
Два сынкi ужо ваююць,
Дык і ты будзь здольны

Край ратуй, што у няволі
Цэлымі вякамі...
Ідзі, Сьцяпанка, ідзі, сыночку,
Біся з палякамі.

Ты ня біся з бедным братам,
Што, як ты, працуе,
А заві яго на помач...
Прыдзе—як пачуе.

Не шкадуў ні куль, ні шаблі
Для магната-пана.
Хай у бойцы ён спазнае
Мужыка Сьцяпана!

Зможаш ворага, дык хутка
Вяртайся да хаты:
Дзякуў шчырае пачуеш
Ад мяне і таты.

Бёска ўся цябе пахваліць,
Што ты быў салдатам,
За зямлю што з панам біўся,
Каб быць ўсім багатым...

Сьцяпан слухае ўсё моўчкі,
З злосьці дрыжаць губы...
Пачуў толькі ў сабе моцы,
Што дубы вярнуў-бы!

— Споўню ўсё, аб чым прасіла,—
Стаў Сьцяпан бажыцца,—
За народ, за яго волю
Буду смела біцца!

Пакажу панам-эладзеям,
Што ў мяне ёсьць сіла,

Абы куляў, вострых шабляў
На вайне хапіла.

А цяпер бывай здарова,
Мілая матуля,
'Шчэ пабачымся, як ў войску
Пашкадуе куля!..

Разьвітаўся.. а матуля
Стаіць каля ганка...
І пашоў з панамі біцца
Сын яе Сьцяпанка.

27-VIII 1920 г.

Д В А

Ў кароне залатой, утканы аксамітам,
Убраны пэрламі ён з галавы да ног
І дымам аўтара сьвятога ён спавіты,—
Ён сьвету уладар, ён цар зямлі і бог.
Ў руках трымае ён завостраную піку
І ёю пабядзіць хацеў-бы цэлы сьвет...
Яго паслугачы, а раць іх невяліка,
З малітвай на вуснох ідуць за ім усьлед:
„Ўладыка капітал“. Ён хоча панаваць.
Заместа гімну ён—народу крыкі чуе:
„Вайна табе, палач! Ці жыць—ці паміраць!“

Другі ўладар зямлі убраны няпрыгожа,
На ім ня золата, ня срэбра зіхацяць;
Над галавой яго, чым пахваліцца можа,
Спрадвеку сонца бляск, мільёны зор гараць.
А дым яго абвіў, дым фабрык і заводаў,
Ў руках трымае ён серп з молатам і плуг,
За ім-жа грамада пакрыўджаных народаў—
Раць моцная ідзе,—дзяцей яго, ня слуг.
Чырвоны сыяг над ім... „Ўладыка сьвету—Праца“,—
Чытаем надпіс мы... Блакітны небасхіл

Праменьні сонца шлё над сьцягам красавацца,
Каб раць сагрэць агнём, каб даць жыцьця і сіл.
Вайна йшла з века ў век: змагаліся ўладыкі,
Гулялі сьмерці баль, каб славы ўзяць вянок...
І вось на полі тым, дзе скончан бой вялікі,
Пабеды йграе гімн убогі пастушок...
Магутны капітал, упаўшы з п'едэстала,
Свой голас падаваў,—склікаў разьбіту раць...
Ў адказ на гэты кліч—чуць рэха прашаптала:
„Пара табе, палач,—пара ўжо паміраць!“
І чуюць песьні, крык: „Ўладыка сьвету—Праца.
Хай згіне капітал, вайна яму! пажар!“
І сонца вольнага прамень стаў загарацца..
Хто ў гэту раць ідзе, той сьвету уладар.

ЯК ІМЯ ЯМУ...

Як імя яму, хто ў жыцьці пагардліва
Крыж цяжкі нясе за свабоду,
Хто церпіць няпраўду і зьдзек маўчаліва,
На мора крыві хто глядзіць няпужліва,
Каб толькі жыць вольна народу.

Як імя яму, хто жыцьця не шкадуе,
Гуляе адважна у полі,
Агну не баіцца, гарматаў гук чуе,
Змагаецца дружна, пад кулямі днюе,
Каб толькі жыць людзям на волі.

Як імя яму, хто праменьнем яскравым
Вядзе нявідучых па шляху,
Хто волю здабыў для народу і права,
Хто моцна трымае, трымае са славай,
Ня выпусьціць вольнага сыягу.

Як імя яму, хто у бойцы нягоднай
За волю другіх памірае...
Хто б'ецца за праўду на сьвеце, за згоду...
За працу сьвятую зьняважан... галодны...
Як імя яму, хто з вас знае?...

Замоўклі, нябось, нібы кожны ня чуе,
Хоць мучыць вас сэрца сумленьне...
І працы яго з вас ніхто не шануе,
Што волю здабыўшы, жыцьцё вам будуе,
На варце стаіць адраджэньня.

Так ведайце ўсе: хто маўчліва прымае
Ад вас непамерную кару,
А вольны ваш сыяг усё-ж моцна трымае,
Агнём іскраметным народ запалае,
— Завецца байцом-комунарам.

ВЕДАЙ, СЬВЕТ...

Ведай, сьвет, што я сын мужыка-бедака,
Які доўга ў няволі стагнаў...
Ўзгадала мяне яго чорна рука,
Акупала нядолі адвечнай рака,
Голад, холад мне ў твар пазіраў...

Дні ішлі... Ў беднай вёсцы пеў песьні народ,
Разганяў гэтай песьняй нуду...
Ў полі жыта ў снапох, нібы той акалот,
Хата згінуўшая ўся, хлеў стары без варот,
Вось якую я бачыў бяду...

Усе казалі, што й сын, як і бацька-мужык,
Перад панам свой горб будзе гнуць...
Што з другімі людзьмі ён ня пойдзе улік,
Запрадуе сабе лапці з ліпавых лык,
Вольнай песьні ня будзе ён чуць.

Ї запала тады іскра ў сэрца грудзей,
Запаліла там помсты пажар,
Ї з агнём тым у сьвет я пашоў да людзей,
Песьні сам пачаў пець я пра волю сьмялей,
Каб быў кожны сабе гаспадар.

Бач, ад песьні маёй скалыхнуўся ўвесь сьвет,
Сонны край я ураз разбудзіў...

І на тым кургане, дзе сьпяваў сумна дзед,
Дзе мінулай няволі ня змыт яшчэ сьлед,
Прамень шчасьця ужо засьвяціў.

Паўстаюць, як з зямлі, рвуцца к волі з цянёт,
Песьня ў сэрцы спаткала адгук!

Йдуць да сонца яны, йдуць к жыцьцю—напярод,
Абагрэцца хутчэй, асушыць кроў і пот,
Загаіць мазалі чорных рук...

Ведай сьвет, я вясковы,—мужычы сыноч,
Я пяю, што пяе селянін...

А ты чуеш? Ёграе заводаў гудок,
Ў кузьні гучна зьвініць каваля малаток,—
Пра адно мы пьем, як адзін!

23-V 1921 г.

МНЕ СЪНІЛАСЯ...

Мне сьнілася ў цішы вяsenьняй цёплай ночы,
Што вольным быў краіны ўсёй абшар,
Што вольным быў народ, якім даўно быць хоча,
І патухаў адвечны тут пажар.

Здавалася: браты, што стогнуць у няволі,
Ужо парвалі йржаўлены ланцуг...
Ад края ў край на родным вытаптаным полі
Спакойна йшоў сталёвы, новы плуг.

І гэты плуг араў глыбокія разоры,—
Ён раны засыпаў—падзелаў сьлед...
Араты песьню пеў, прыгожа слаў узоры,
На тых ганях, дзе плакаў бацька й дзед.

Вось бачу я у сьне: зямля апошняя скібы
Засыпала краіны той парэз,
Які мяжою быў—дзяліў адну сялібу...
На месцы тым пастаўлен здзеку хрэст.

І кроў тэй, што брызнула з глыбокай раны,
Залішы чырванью увесь прастор,
Узбуджаны народ ўсім ворагам няждана
Ў адплату піша сьмертны прыгавор.

1921 г.

А ДАРВАНЫМ

Шуміць і стогне лес... Жыцьцё калыша далі,
Пакуль пад хмарамі ня ўнімецца віхор...
Як рэчка берагі, змываюць ўвесь прастор
Краіны роднае крыві гарачай хвалі.

І людзі ўсе ў крыві, усе ў крыві дарогі,
Якія рэжуць край удоўж і ўпапярок...
А золак раніцы хавае ночы змрок,—
Паволі нікне цень, як за сялом убогі...

Гляджу я на заход.. Вось там навесьлі цені,
Там вечар-вялікан хавае небасхіл...
І людзі блукаць там ня маюць болей сіл,
І просяцца яны аб хуткім вызваленні.

Мы чуем энк і крык... Мы ведаем пакуту,
Ў руках забруджаных пакуль марнее лёс...
Змагайцеся, браты, каб капля поту й сьлёз
Ў апошні час жыцьця ім сталася атрутай.

Хай вораг цешыцца,—мы верым ў вашу сілу,
Вы дзеці тэй зямлі, дзе слаўныя сыны,
Што ў бойку з ворагам бястрашна йдуць яны,
Хоць іх абшар здаўных патраціў лік магілам.

верце вы, браты, мяжа нас не разлучыць...
Хто пабудуе мур, які-б дзяліў наш кут?!.
Зруйнуем мы яго дашчэнтэ там і тут,
Хоць гэта дасца нам і цяжка, і балюча...

КЛІЧ НАРОДУ!

Пасьвячаю Цішку Гартнаму
ў гадаўшчыну супольнай працы
ў газэце „Савецкая Беларусь“.

Яшчэ шугаў агонь... і кулі песні пелі...
За волю беднаты ішлі мы грамадой
Пад музыку гармат і буйны град шрапнэлі,
Ня змыта кроў была у горадзе з панэлі,
Як першы наш быў кліч: „на ворага!—у бой!“

І наш пачулі кліч... На гэтых васьмь старніцах
Ўсім вочы адчыняў крываваы сьлед пяра,
І праўды голас наш даў сілу прабудзіцца...
Над краем, бачым мы, усход зары ірдзіцца;
І песню вольную мы чуем дудара.

Мінаў за днямі дзень—мы новы кліч гукнулі...
„Да працы!“ звалі мы... Народ стаў працаваць.
Магутнаю рукою жыцьцё ўсё скалыхнулі...
Адгук народа мы на гэты кліч пачулі:
„Сьвет новы будзем мы, сьвет вольны будаваць!“

Дзе ўчора сьлёзы й плач, дзе кроў цякла ракою.
Дзе з полымем агню да неба віўся дым,
Там заўтра будзе мур са стрэхай залатою,
Палацам працы ён і будзе над зямлёю,
Працоўны ўвесь народ жыць вольна будзе ў ім...

І сьлед тады пярэ на гэтых васьм страніцах
Праменем заблішчыць, ткучы радкоў узор,—
А сонца вечнае над сьветам загарыцца...
Мінулы страшны час нам толькі мо' прысьніцца,
Ці казку аб усім раскажа шумны бор.

8-VIII 1921 г.

ГУДЗЕ ЗВОН...

Гудзе звон... Мільёны мазолістых рук
Б'юць жалезам аб бераг мядзяны,
І клічам магутным разносіцца гук,—
Заве да жыцця!..

Грамадзяне:

Рвіце ўсе адвечнай няволі ланцуг,
На кліч звона ідзі, хто ня скуты!
Будзеш ты уладар, будзеш—бог,
Калі пройдзеш ты шлях—шлях пакуты.
Ня ў прыгожым убраньні йдзеце туды,
Калі гнуцца пад крыжам калені,
Кроўю змочаны будуць вашы сляды,
Не памогуць паклоны, маленьне.
Звон гудзе... Будзе доўга і моцна гудзець,
Пакуль скрыўджаны брат не паўстане,
Хутчэй сонца сьвяціць перастане,
Чым пра волю пакіне ён пець.
Чуе сьвет... усіх будзіць гулкі наш звон...
Размахні і удар не паволі!
Мацней загудзе... запые ён: „дэін-бом!..“
Чуеш! чуеш, сын вечнай няволі?!
Вораг плача... шчыра як моліцца ён,

Ветрам страшным пад зvon завывае...
І хаўтурным напевам стогне наш зvon,
Калі шлях хто к жыцьцю захіляе.
І гучней, і гучней тады зvon наш гудзе
Ў хвалях звону ня гасьне надзея...
На кліч грамада сьмелѧ, дружна ідзе,—
Шлях, што ўдар—карацей і сьвятлее.

У ДАРОЗЕ

Йду цярністым шляхам між лясоў краіны,
Полям камяністым, порасьлем балот...
Сьлед мой застаецца, сьлед мой не загіне,
Хоць яго і топча захад і усход...

Я іду і бачу, як красуе жыта,
Што калісь пасеяў бацька мой і дзед;
Пауздоўж дарогі шмат яго пабіта,
Нібы тут таптаўся людзей цэлы сьвет.

Бачу і яринку—шоўкам сьцэле поле,
Там, дзе ўчора слаўся воблагам дзірван,
Бачу свайго брата—ходзіць ён паволі,
Сам сабе ня верыць, што цяпер ён пан.

Што ён пан вялікі сваёй шчырай працы,
Што сабе пажне ён сьпелы свой загон,
Што сабе будзе ён цяпер палацы,
Што ужо ня прыдзе цяжкі той прыгон.

А над галавою—сьпеў я птушак чую,
Сьпеў вясёлы, гучны, што ня родзіць сум.
І пакуль у небе вокам іх вартую,
Ў голаву прыходзіць шмат салодкіх дум.

І крычу я моцна, моцна, як шалёны:
Гэй, за мною сьмела, хто лепш хоча жыць,—
Родны край багаты, нас, браты,—мільёны,
Можна хутка, лёгка шчасьце нам здабыць!

І я зноў дыбаю, йду без супачыну,
Назад паглядаю, ці ідзе народ...
Сьлед мой шлях пакажа, сьлед мой не загіне,
Хоць яго і топча захад і усход.

РАБОТА ЙДЗЕ

Работа йдзе: вайна, пажар...
Глядзіць у вочы голад-цар!..
Куды ня йдзі — крывавы сьлед, —
Народ будзе новы сьвет.

І чуе вораг сьмерці час,
Апошні сілы шле на нас...
Але дзе шмат крыжоў, магіл,
Гатова раць там новых сіл...

Яна ідзе на сьмертны шлях,
Ў руках дзяржыць Чырвоны сьцяг...
Уперад мкнецца грамадой;
Їдзе, заве: „на бой! на бой!“

Агонь ня тухне. Кожны дзень
Расьце іх лік, як ў рань прамень...
Бой скончаць хутка... На крыжах
Разьвесіць моладзь вольны сьцяг!

1920 г.

КАВАЛЮ

Куй, каваль! Жалеза гнецца...
Іскры хай лятуць далёка,
Хай стук молата нясецца,
Сэрцы ранячы глыбока.

Хай твой стук народ пачуе
І прачнецца, як адзін...
Працы боль і ён адчуе...
Куй мацней ты: „бом!“ ды „дзін!..“

К табе прыдуць на ўспамогу,
Нібы вырастуць з зямлі,
Бо ў жыцці куюць дарогу
Людзкой долі кавалі.

Куй, каваль! Няхай прачнецца,
Хто 'шчэ сьпіць чароўным сном,—
Да іх хутка данясецца
Песьня молата: „дзін!“ „бом!..“

20-VIII 1920 г.

БЕЛАРУСЫ

Родная зямелька
Крывёю заліта,
Лес, балоты, поле
Курганамі ўзрыта.

Родная зямелька
Ворагаў змагала...
Цяпер волі зорка
Над ёй зазіяла.

Родная зямелька
Муціць 'шчэ змагацца...
(Ідзе ў бой, хто хоча
Беларусам звацца...

Родная зямелька
Жыць хоча раздольна...
Што мілей для сэрца,
Як краіна вольна?

Родная зямелька
Ў бой апошні кліча...
(Ідзе, хто хоча волі,
Дык сынам заліча!

1920 г.

ДА МОЛАДЗІ

Ты, моладзь, смела і магутна,
Ты—волі лепшай будаўнік;
Далёка песьня твая чутна,
Бо стан бязьмерна твой вялік.

Ты на ўспамогу йдзеш грамадай,
На зьмену тым барацьбітам,
Што век таміліся за кратай,
І вольны сьвет здабылі нам.

Нібы прамень ты посьля ночы,
Надзея сьвету й цеплаты,
Дзіця сялянаў і рабочых,
Їдзеш да працы, моладзь, ты!

Да працы ўсе, хто чуе сілу,
Пад сьцяг Чырвоны, Вольны сьцяг!
Капайце ворагам магілу,
К Камуне стройце новы шлях!

МОЛАДЗЬ

Дзецям будучай комуны
Сонца ясны шле прамень,
Песьню славы граюць струны,
Іх вітае новы дзень.

* * *

Хто пажар затушыць ў сьвеце,
Што шугае да нябёс?
Толькі вы—камуны дзеці,
Вас чакае лепшы лёс

* * *

Хто тварэў жыцця людскога,
Волі, шчасьця, пекатны?
Хто кладзе к жыццю дарогу?
Ведай, моладзь, гэта—ты!

1920 г.

АПОШНІ КРЫК

Як гоман лесу ў непагоду,
Як з пушчы зьвера дзікі зык,
Ў наш край даносіцца з заходу
Павоў апошні... страшны крык...

Туды зьяцелісь ўсяго сьвету
Ўсе крывапійцы-багачы,
І там 'шчэ вольна, без запрэту
Лятаюць, нібы крумкачы

Крычаць і ўюцца дні і ночы
Над згніўшым тронам каралёў:
Ім поту хочацца рабочых,
Ім піць з сялян патрэбна кроў...

У сэрцы іх жыве замера,
Каб зноў вярнуць няволі век...
Але ня згасьне ў людзях вера,—
Рабом ня будзе чалавек!

Падняцца можна і за хмары,
Але лятаць ня доўга вам...
Ваяк чырвоны—пролетары—
Дастане куляю і там!

1920 г.

НОВЫ ГОД

Ноч... мароз... мігаюць зоркі...
Не трашчыць на рэчцы лёд,
Сьвету поўныя надворкі,—
Вось прышоў і Новы Год!

Малады, прыгожы, вольны...
Прынёс молат, серп і плуг,
Да работы—дужы, здольны,
Зможа працаваць за двух.

Ён ваяка і работнік:
Ў руках праца загудзе,
Класьці новы мур ахвотнік—
Сьцены к небу давядзе!

І пайшоў галодны, хворы
Стары год ў далёкі сьвет...
Ён прынёс пажараў мора,
Кроўю зьліты яго сьлед...

Лес мінуў, балота, поле...
Азіраецца назад,—
Край, здабыў дзе людзям волю,
Пакідаць ня дужа рад...

Їн крычыць з высокай горкі
Волі быць вартаўніком!..
І мігаюць ў небе зоркі,
Сьнег і холад за вакном...

Прышла раница... Вось сьвята!
Прабудзіўся ўвесь народ...
Усе ходзяць з хаты ў хату
І вітаюць Новы Год!

1-1 1921 г.

БУДЗЬ НА ВАРЦЕ

Чуць-чуць заціх гарматаў гук:
Сякер, лапатаў чутны стук...
Але сын вольнай беднаты,
Ваяк чырвоны, ведай' ты,—
Яшчэ ня кідай стрэльбу з рук!

Жыцьцё ты мірнае будуй,
Братэрству згоду ушануй;
А мкнецца вораг—ты глядзі:
Зноў сьмела ў бой тады ідзі,—
Свабоды кліч заўсёды чуй!..

НА ЧЫРВОНАЙ ДАРОЗЕ

Селянін і рабочы—удвух.
Стары сьвет агнём паляць, руйнуюць
І на вогнішчы новы будууюць,
Панаваць ў якім будзе: молат і плуг

* * *

Ад машын закурэлых, з загону
Ўдзе рабочы, а з ім селянін...
Дружна песьню пяюць, як адзін...
І баіцца ўвесь сьвет іх разгону.

* * *

Чырванее ўсё болей і болей
Ў дарога да сонца, да зор...
Але маніць іх вольны прастор,
І жыцьця не шкада ім за волю.

* * *

Яны йдуць... і завуць на ўспамогу
Паднявольных, пакраўджаных ўсіх...
Хто галодны, халодны імкнецца да іх,
Сьмела йдзе на Чырвону дарогу.

* * *

І ідуць грамадою бяз конца...
Лікам шмат іх, і моцны іх дух...
А над імі ўжо молат і плуг
Зіхацяць у праменчыках сонца.

ЗМАГАЙЦЕСЯ САМІ!

Кабеты, вясковыя кветкі,
Годзе ў балоце расьці,
Годзе, зямлі роднай дзеткі,
Бяз сонца і сьвету цьвісьці.

Зьдзек пана і вёскі цямнота
Кавалі кабеччы ваш лёс:
Жылі вы, дзе гора, бяднота,
Дзе мора ад поту і сьлёз.

Былі вы нібы і ня людзі,
Ад працы хоць чулася боль,—
Балелі вам плечы і грудзі
І знак быў—кывавы мазоль.

Цяпер-жа вы вольныя птушкі,
На пана ня трэба рабіць!..
Сьцяг працы з чырвонай істужкі
Їдзеце і вы бараніць.

Бярэце сярпы і лапаты,
Мы ворага зможам ураз—
Прагонім паноў усіх з хаты,
І сьвята настане для нас.

Мы кроўю здабытую волю
Самі павінны трымаць...
Дык куйце і вы сваю долю,
Хай стук ваш далёка чуваць!

1920 г.

СЬЦЯГ ТЫ ЧЫРВОНЫ ТРЫМАЙ

Гэй, пагарджаны народ,
Сьмела з адвагай ўпярод!
Скінуў няволі цяжар,—
Сам будзь зямлі гаспадар.

Шмат працаваў на паноў,
Шмат хто смактаў тваю кроў:
Ім ты цяпер адплаці,—
Птушкаю ў бой паляці.

Чуеш на захадзе крык?
Стан іх ужо невялік.
Белае мрэ страхацьцё...
Сьмерць-жа іх—наша жыцьцё.

Сьмела наперад у бой,
Хто не памершы душой...
Гэй, барані вольны край,
Сьцяг ты чырвоны трымай!

1920 г.

ДАРАГОЙ ПАМЯЦІ
СЬЦЯПАНА БУЛАТА

Хоць сонца і сьвеціць, а дзень сумны... хмуры...
Спакою душа не знаходзіць...
Стаю я маўкліва і чую, як бура
Жалобную песню заводзіць.

Я бачу, як з дрэва сарван ліст зялёны,
Нясецца у даль адзінока...
І вецер сам плача... імчыцца шалёны
І гоніць бяз жалю далёка...

І ты, нібы ліст той, злой сьмерцю паганай,
Ад сонца... ад волі узяты,—
Ты бурай жыцьцёвай ад нас адарваны...
І сэрца баліць так ад страты.

Мы знаем, што будзем мы ўсе у магіле,
Канца ня мінуць нам такога...
Навошта-ж лёс дрэнны у лепшую хвілю
Сьцяў кветку жыцьця маладога?..

Мы скаргу на долю навек утрымаем,
Хоць ў сэрцы і зробіцца ціша,
І помсту на лёс мы тады пахаваем,
Як хваля і нас закалыша.

Ясьней сьвяці, сонца! Шлі волі праменьні,
Сагрэй маладую ты сілу...
Ты, бура, замоўкні! Схілі ты калені
На жоўтай і сьвежай магіле.

НОВЫ АЛІМП

Чуць заціхлі гулянкi і сьпевы
Алімпійскіх бясстыжых багоў,
Як мінулае бачым мы зноў...
І зноў чуем старыя напевы.

* * *

Тых багоў зьніклі чорныя цені,
Якім шмат прынасілі ахвяр...
Над Аліпсам пранёсься пажар,
Дзе мы падалі ніц на калені.

* * *

Але бачым Алімп ужо новы,
На ім гульні багоў і багінь...
Дык сьвет крыўды і зьдзеку—загінь,
Будзь зруйнаваны ты да асновы.

* * *

Не затым лепшы сьвет збудаваці,
Каб паверыць чаруючым снам,
І зноў кланяцца новым багам,
Якіх самі калісь разьбіваці.

* * *

Не багі нас, а мы багоў творым,
Прыпадаем к іх гразкім нагам..
„Кара і сьмерць!.. усім новым багам“,
Хай усе, як адзін, заговорым..

* * *

Хай багоў там ня будзе ніколі,
Дзе чырвоны сьцяг працы гарыць,
Шмат ахвяр дзе прышлося палажыць,
Здабываючы роўнасьць і волю.

СТОГНЕ, ПЛАЧА...

Стогне... плача... далёка краіна...
На ўвесь сьвет разьлягаецца голас
Там, дзе поле маўчыць селяніна,
Дзе ня шэпчацца з коласам колас.
Далятаюць к нам крыкі: „Ратуйце!..
Праклінаем мы сонца і неба...
Нам ня трэба больш ласкі... Пачуйце...
Мы галодныя—хлеба нам... хлеба!..
Нас і так доўга грэлі праменьні,
Сонца песьціла нас, нібы дзетак,
А цяпер? Замест хлеба—каменьні.
Сьвежым вогнішчам пахне палетак.
Пад блакітным агнём небасхіла
Пустыром увесь край выглядае...
Дзе шумела жыцьцё—там магіла,
Толькі енкі... і плач не змаўкае...
Ай... ратуйце... ратуйце, хто можа...
Вас, браты, памагчы заклікаем...
Эх!.. Багатым было Паваложжа.
Цяпер голад у нас... паміраем“...
Кліч разносіцца гулам па сьвету,
Нібы звон той хаўтурны галосіць...

І на песьню жалобную гэту
Кожны дар свайму брату прыносіць.
Куды з ветрам іх плач дакаціўся,
Куды сьлёзы зьнясьлі Волгі хвалі,
Там працоўны народ прабудзіўся,
Ў бойку з голадам ўсе там паўсталі...
І з надзеяй працягвае рукі
Той народ, дзе пануе цар-голад...
Верыць ён: хутка кончацца мукі,—
Голад зможа саха, серп і молат.

1921 г.

З В О Н

Зазвані моцна, звон, загудзі,
Каб пачулі цябе на ўвесь край,
Беларуса хутчэй разбудзі,
Хоць цяпер яму спаць ты ня дай!

Прышоў час, калі сорамна спаць;
Ўсе так шчыра за працу ўзялісь,
Ўсе жыцьцё пачалі будаваць,
А ты сьпіш... Хоць ад звону прасьнісь!

Паглядзі, як сусед пачаў жыць,
Што нядаўна нявольнікам быў.
Ён ня спаў,—і цяпер ён ня сьпіць,
Усім кажа, што ён яшчэ жыву.

А чаго, беларус, ты маўчыш?!
І табе годзе, братку, драмаць:
Калі можна гукаць—ты маўчыш,
Каб пасья ня прышлося шкадаваць...

Кінь сароміцца мовы сваёй,
Зваць сябе беларусам пачні,
Папрацуй над сялібай сваёй,
А пасья з ціхатой адпачні!..

Дык звані моцна, звон, і гудзі,
Сваім гукам глушы увесь край!
Хто 'шчэ сьпіць—ты таго разбудзі,
Хто ня сьпіць—тых да працы зьбірай!

1919 г.

ДА ПРАЦЫ

Волі прыждала ты, маці-краіна,
Вышла на шлях ты з цямноты.
А у сыноў тваіх гнецца ўсё-ж сьпіна,
Працы нямала гаротным.

Глянеш вакола—сэрца захватуюе...
Колькі 'шчэ трэба нам сілы:
Хата старая, стрэхі садратыя,
Хлеў аж хістаецца згнілы.

Вокам акінеш родны палетак,—
Дзёрнам зрасьліся загоны...
Хопіць тут працы для нас і для дзетак,
Хоць і працуй без паклону.

Працу даўно тут ужо распачалі:
Бачым між дзёрну разоры...
Ў час і няволі таксама аралі,
Нібы краты свае норы.

Час той загінуў, ня трэба хавацца,
Кожны працуе на волі...
Выйдзема, хлопцы, ўсе, выйдзема, братцы,
К працы вялікай на поле!

Ўсе грамадою, ня думайце думу,
Дума—ня йдзе на пажытак...
Зьдзеку мінулага, крыўды і глуму
Згіне хай ў сэрцы адбітак.

Нашу краіну, што звалі ўсе дзікай,
Зробім квяцістай, прыгожай!..
Працы далучым, дык будзе вялікай—
Ў сьвеце ня знойдзем пахожай!

КАСАВІЦА

Загарэўся усход... Бляск зарніцы патух...
На траве сьлёзы буйнай расы...
Грае ў вёсцы труба,—выганяе пастух...
Між кустоў чутна песьня касы.

Забялелі шнуры ад кашуль мужыкоў,
І калышацца хваляй рады...
Сьвіст касы, звон мянташак, брускоў,
Ды ад ног на балоце сьляды.

За пракосам пракос выплывае у міг
З мора вечна зялёнай травы...
Касцоў песьціць рукою сонцавей залаты,—
Чэша променем сноп галавы.

Эх і цяжка касцом... рукі, плечы баляць...
Хмара гляне з-за лесу, як дым,—
Граблі ў рукі—сухое зграбаць!..
Ў касавіцу спачынак ня ім.

І ад раньня да зор, пакуль ноч напаўзе,
Як мурашнік, кішыць сенажаць...
Сонца сядзе за лес... Ночка вось балазе,—
Йдзе да хаты працоўная раць.

Жарты... песьні чуваць удалой грамады,
Рогат звонкі хлапцоў і дзяўчат...
Эх, мінулі няволі спрадвечнай гады,
І ад працы — ня плача наш брат!

1921 г.

С Ь В Я Т А

Над шумным лесам, над балотам
Узняўся новы дзень,
І з неба сонца пазалотай
Зямлі схавала цень.
Аджмурыў бляск бяздольным вочы,
Ідуць на лепшы шлях...
Збыліся думкі чорнай ночы,
Разьвіўся вольны сьцяг...
Народ спазнаў кім мусіць звацца...
Нявольнай працы край,
У знак пабеды вольнай працы,
Сьвяткуе першы май.

1921 г.

ПЕСЬНЯ ПЕРШАГА МАЯ

Вітайце дзень Першага Мая,
Працоўнай сям'і ўсе народы,
І хваляй ад краю да краю,
Хай песня нясецца свабоды.

Вітайце ўсе новае сьвята,
Хто жыў у пакуце, ў няволі,
Хто плакаў, стагнаў ад няволі,
Крыж цяжкі—у дзень гэты зьняты.

Вас, брацьця ў няволі, вітаем!..
Мы прыдзем да вас на ўспамогу:
Мы вольны. Мы песні сьпяваем,
Мы кветкамі сьцелем дарогу.

Дзень гэты—днём будзе вялікім,
Як сонца ўсім роўна засьвеціць,
Старцы засьпяваюць і дзеці,
Їх гімны пальюцца бяз ліку.

Вітайце дзень Першага Мая,
Адзеньце прыгожае ўбраньне...
Хай кожны з вас кветкі трымае,—
Адзнакі вясны сьвяткаваньня.

Паложце вянкi на галовы,
Аблітыя золатам сонца,
Хай музыка йграе бясконца...
Вітайце дзень Вольны і Новы.

Дзень сьвята, вялікага сьвята,—
Дзень працы сьвятой вызваленьня!
Бог крыўды, бог зьдзеку расьпяты...
Дзень сьветлых ідэй адраджэньня!.

Сьпеў майскі—народ уздымае,
Працоўную раць ён гартуе...
Час прыдзе—ўвесь сьвет засьвяткуе
Вялікі Дзень Вечнага Мая!

1921 г.

А Р А Т А М У

Прышла вясна... Хай згіне сон!
Бяры хутчэй сявеньку,
Выходзь на ўзораны загон,
Сей, братку, памаленьку.

Цябе чакае ўжо ральля
Прыгожай вольнай нівы,—
Няма асоту, ні быльля...
Год будзе урадлівы.

Зямлі ты роднай гаспадар,
Ня пасынак у маткі...
Крывавай працы шчодры дар
Ня пойдзе на падаткі.

Ты працаваў... а крыўда, зьдзек
Над каркам панавалі...
Цябе за працу з веку ў век
Жывёлай абзывалі.

Сьлязамі, потам паліваў
Ты родныя абшары.
Жыцьця ты вольнага чакаў,
І вось... збыліся мары.

Загінуў вораг—вечны кат.
Ня прыдзе ён ніколі...
Трымай-жа моцна, родны брат
Свой сьцяг здабытай волі.

Вясною раньняю засеі
Загон свой ярыною,
І думкі сумныя разьвей
У полі за сахою.

Паслухай, жаўрык што зьвініць,
Што ён табе гавора:
Араты вольна будзе жыць,
Што сном было учора!

А сонца яснага прамень
Цябе як моцна грэе...
Цябе вітае новы дзень...
Глядзі! Усход бялее!

І новы дзень за працу дар
Нясе... О, дар багаты!
Зямлі і працы гаспадар
У поле йдзі, араты!

27-III 1921 г.

АХВЯРУЮ БЕЛАРУСКАМУ ХОРУ
ТЭРАЎСКАГА

Гэй! Сьпявай-жа мацней на прадвесню,
Мо' хутчэй да нас прыдзе вясна,
Сьпявай родную, пекную песьню,
Будзі край наш ад цяжкага сна.

Няхай песьня далёка нясецца,
Хай разбудзіць таго, хто 'шчэ сьпіць.
Ува ўсіх тады сэрца заб'ецца,—
Не захочуць далей гэтак жыць...

Аб мінулым нам песьня гавора,
Што і мы калісь вольна жылі...
Дык сьпявай-жа пра радасьць і гора,
Роднай песьняй хоць нас весялі!

Захавалась яна пад прымусам,
Як жылі у няволі ўпярод...
Калі песьня жыве беларуса,
Будзе жыць беларускі народ!

НЕВЯДОМАЯ

Яна дрыжачаю рукою
Душы маёй кранула струны
І падняла над галавою
Вянок поэта—дар фортуны.

Сказала: грай, поэт, бяз жалю,
Твая хай ліра не заплача...
Вясёлы сьпеў пачуюць далі,
А сьлёз і блізка не пабачаць.

Яе я болей слоў ня чую,
Але вясёла, гучна граю...
І толькі цяжка сам сумую,
Бо сын гаротнага я краю.

1922 г.

З СУЧАСНЫХ НАСТРОЯЎ

... Калі настрой душы маеі
Кране па струнах ліры гучнай,
У даль ляціць акорд сьмялей,
Які з поэтам неразлучны.

І гэтай песьні адгалос,
Які у полі вітрам скача,
Убачыць шмат на сьвеце сьлёз...
А сьлёз маіх—ніхто ня бачыць.

Хачу я пець на новы лад,
Каб гук ляцеў вясёлай песьні...
Сьпяваю сумна, рад-ні-рад,
Хоць сонца й сьвеціць на прадвесні.

Хачу я пець пра кветкі, май,
Пра погляд зорак з небасхілу...
Зірну наўкола там, дзе гай,
Чарнее поле ад магілаў.

Крыжы стаяць—пакуты знак—
Там ціха сьпяць байцы за волю...
Мільёны дзетак-небарак,
Там між магіл шукаюць долю.

А сьмерці воблік тут і там
Вітае вечна над балотам...
І хоць ня страх памерці нам,
Але і жыць яшчэ ахвота.

Я нейкім чорным туманом
Усё жыццё сваё спавіты...
Я бачыў шчасьце толькі сном...
Мой човен хвалямі разьбіты.

Змагаю сілу бурных хваль,
Пакуль ня згіну у змаганьні...
Гляджу я праз туман у даль,
Бляск сонца бачу на кургане.

І я хачу разьвезць сум,
Каб песьні радасьці пець краю...
Але ўвесь рой вясёлых дум
Жыццё бяз жалю разганяе...

... І зноў пад гукі лірных струн
У чорных колерах ўсё бачу...
Сьмяюся, моцна як лясун...
І ціха... ціха... ціха плачу.

24-І 1922 г.

ПЕСЬНЯ ЛІРНІКА

Старац-лірнік на прызьбе сядзеў,
Пад вакном мужыка беларуса,
Навёў струны і песьню запеў
Пра мінулыя часы прымусу.

Як калісь тут, на нашай зямлі,
Йшло за волю і веру змаганьне,
Панскі зьдзек як сьцярпець не маглі,
І паднялі казакі паўстаньне.

Як з касою, з сякерай ў руцэ
Пагарджаны народ сабіраўся,
Між балот і лясоў, па рацэ
У казацкі ён стан гуртаваўся.

Як той стан стаў усіх вызваляць
З ланцугоў і чужацкай няволі,
Стаў суда ён і праўды шукаць,
Стаў шукаць для людзей лепшай долі.

Ў яго песьні я чуў імяны
Ваякоў-атаманаў казацкіх,
Што з адвагаю білісь яны,
Як Небаба... Антон Галавацкі...

Старац хвалы ім песьню сьпяваў,
Струны ліры гучней ўсё ігралі...
Шмат імён ён яшчэ ўспамінаў,
Што таксама калісь ваявалі.

Ды вось сумную песьню пяць
Ён пачаў, і усіх задзівіла:
Ў гэтай песьні ён стаў праклінаць
Ворага—Януша Радзівіла.

Аб ім старац шмат страху казаў,
Ажно з жалю сьціскаліся грудзі,
Як ён вёскі паліў, мужыкоў забіваў,
Як бязьвінную кроў лілі людзі.

Лірнік скончыў: „любіце свой край,
А як вернецца час той прымусу,
Тагды ў лес, брат-мужык, уцякай,
Ён прытуліць цябе—беларуса“.

Укруг старца сабраўся народ,
Слухаў песьню... і чую я крыкі:
„Хай казацтва жыве як ўпярод,
Хай жыве атаман іх вялікі!..“

1920 г.

НАШЫ ДНІ

Эх, хлопцы, жыцьцё разьвясёлае,
Толькі сэрца вось ные праклятае...
Гарады нашы, вёскі і сёлы...
Гуляй, пакуль галава 'шчэ ня сьцятая.

Нам ня трэба ні срэбра, ні золата.
Вось на хвалях жыцьця пракаціцца,
Паказаць людзям сілушку волата,
А там—ня журыцца!

Эх, як весела жыць: песні, музыка...
Ну, гуляй, каму хочацца гуляў...
Цяпер воля пакрыўджаным вузьнікам...
Хто быў босы, таго мы абудлі.

Скалыхнулі ваду мы стаячую...
Гэй, на чоўні—плывіце!
Каму жыцьце абрыдла брадзячае—
Адпачніце.

Не багацьце мы любім—жыцьцё разудалае,
Любім праўду і песню таварыша...
Хоць і сіла спаткае нямалая,—
Сіла ворага,—там нас пахваліш.

Размахнуцца!.. папробаваць сілу
Мы гатовы!

Нашы хлопцы таго... ня хілілі
Перад ворагам самі голавы.

Вось бяда, што балота наўкола сяла.
Селі-б ў чоўні... па хвалях—гайда!
Ўвесь-бы сьвет аплылі, была-ні-была,
Мо'-б зусім запрапала нуда!

21-1 1922 г.

РАЊІЦА

Хмары чорныя вечнага зроку,
Што над краем гаротным спаўзаліся,
Ветры ўсходу прагналі далёка,
Зоркі досьветку нам паказаліся.

Глядзіць сьветлая раніца волі,
Цемра ночы навекі загінула,
Час мінулы ня прыдзе ніколі,
Цень пужлівая край наш пакінула.

Над загонамі роднага краю
Уздымаецца сонца чырвонае,
Песьні птушак даносяцца з гаю,
Чуваць песьні вясёлыя, новыя.

І пакутныя людзі балота
Ад сну цяжкага раптам праснуліся,
Як адзін, вышлі ўсе да работы,
Як адзін, яны ўсе схамянуліся.

На зямлі, дзе крыжы і магілы,
Жыцьця лепшага хата будуюцца:
Не шкадуе народ сваёй сілы,—
Шчырасьць у працы вялікая чуюцца.

Як загаснуть агні, на руїнах
Ўзрастуть кветкі, ў палёх закалосіцца, —
І абшар нашай вольнай краіны
Ясным сонцам увесь азалоціцца.

КАБ Я БЫЎ...

Каб я быў крылатай птушкай,
Не ляцеў-бы я у гай,—
Пеў-бы песьні-весьялушкі
Там, дзе сьлёзы лье ратай.

Каб я быў бурлівай рэчкай,—
Мужыка паганы лёс
Не знайшлі-б тады са сьвечкай,
Так далёка-б я занёс.

Каб я быў прыгожай кветкай,
Расьцьвітаў-бы кожны год,
На няўродлівым палетку,
Дзе расьце палын, асот.

Каб я быў вясеньнім сонцам,
Што прыгожа так гарыць,—
Бедным людзям у ваконца
Першым стаў-бы я сьвяціць.

Каб я быў на небе зоркай,
Што блішчыць, аж любата,
Я глядзеў-бы на надворкі,
Там дзе вечна цемната.

Каб я быў ня тым, хто ёсьць я,
Каб я быў кім быць мне сьлед,
Зруйнаваў-бы ўсё са злосьці,
Збудаваў-бы новы сьвет.

10-III 1921 г.

НЕЗНАЁМЫ

Зімяня ночка. Стужа у полі.

Вецер сярдзіты гудзе...

К вёсцы убогай ціха, паволі

Хтось незнаёмы ідзе.

Сьнег па калені... Зьніклі дарогі...

Зоркі на небе няма...

З холаду зябнуць рукі і ногі,—

Жалю ня мае зіма.

Бачыць здалёку сьведіць ваконца—

Ідзе незнаёмы туды,

Покуль з-за лесу выгляне сонца,

Ўкажа на полі сьляды.

Доўга ён блукаў... Вось і хаціна...

Дзьверы хутчэй адчыніў...

А на камінку сьведіць лучына:

Шчасьця такога ня сьніў.

Дзеці спужаліся, сталі хавацца,

Туляцца ціха ў куток,

Маці пытае: „Як мусіш звацца?

Чый і адкуль ты, сыноч?“

— „Я—незнаёмы... Зьбіўся з дарогі,
Душу хачу абагрэць;
Ў полі змарозіў рукі і ногі,
Думаў, што будзе і сьмерць“...—

— „Грэйся, саколiк! Я не шкадую,
К комінку бліжай сядай!
З дзецьмі дваіма я тут начую...
Зоська, лучынак падай!..

Старшай—дзесяты, хлопчыку—восем,—
Сталі мне ўжо памагаць...
Скiньце апратку... грэйцеся... просiм...
Будзе ляпей спачываць“...—

Толькі сказала,—згiнула мова,
Сьлёзы сьпнулі з вачэй,
Горла затхнулась... Болей ні слова...—
Шмат яна плача начэй.

— „Што ты, кабета, плачаш аб долi?
Цяжка й табе, мусiць, жыць?
Так, як зімоваю ночкай у полі,
Холадам гэтакім быць.

Бачу бяздольна ты—шчасьця ня маеш...
Сiлы дарэмна ня траць,
Кiнь плакаць! А мо‘ прычакаеш,
Толькі каб жыць—ня ўміраць“...—

— „Дзе нам пра шчасьце!.. Ўсё мiнавада.
Толькі ля дзетак жыву...—

Добра жылося, як быў, ён, бывала,
Зьнёс у Сібір галаву...

Маўчыць незнаёмы... Лучына шугае;
Дзеці ў куточку сядзяць;
Сьлёзы кабета рукой абцірае;
Стала аб горы казаць:

— „Бяды мала зналі, ня кепска жылося,—
Кароўка, конік свой быў,
Сьвіней і авечак патрохі вялося,—
Ня горш, як другія, ён жыў.

Мяне як любіў і дзетак маленькіх—
Сумна аб гэтым казаць:
Ён сьмерці прасіў, даражэнькі,—
Цяжка было пакідаць.

Слухаць маленьні яго не хацелі,
Людзі бяз сэрца былі,—
На ногі і рукі жалезы адзелі,—
К сонцу бліжэй павялі...

Мяне ўсьлед пагналі з роднае хаты,
Быццам ня трэба і жыць.
Хто не сьмяяўся: бедны, багаты,—
Мне ўсё жыцьцё не забыць.

Хлеба прасіла—плэвалі ў вочы
Вёскі адной мужыкі.
За што ліла сьлёзы ўдзень і ўночы,
Росячы іх асьмякі?

За шчырасьць і праўду яго закавалі,
Шчасьця людзям ён жадаў,
За яго працу „дзякуй“ казалі,—
Вораг таго каб ня знаў...

Лепей мо' будзе: дзяцей ўзгадавала,
Будуць сабе зарабляць...
Думала, прыйдзе, доўга чакала,—
Восьмы гадоў ня відаць.

Здаецца, учора... і зван нават чую,
І крыкі вась гэтых дзяцей,
І слоўцы яго: „жыцьця не шкадую
Згіну за бедных людзей!..

Памерці ня страшна у дальняй старонцы,
Хай толькі праўда живе,
Там жывуць людзі, сьвеціць ім сонца...
Нехта і нас ўспамяне!...“

Ціха ў хаце. Зноў яна плача,
Сьлёз ня стрымае—бягуць...
За вакном бура вые і скача,
Нібы там ведзьмы пяюць.

І незнаёмы словы пачуўшы,
Жонку і дзетак пазнаў...
Вуху ня верыць... „Не, я—заснуўшы!..“
Моцна кабету абняў.

— „Ці не спазнала? Я—твой Рыгорка!
Жыў і вярнуўся дамоў,

Сонца ўжо сьвеціць, ясная зорка!..“
Больш не хапіла і слоў.

Ярка лучына з комінку сьвеціць,
Вецер пачаў заціхаць:
Маці ня плача, рады і дзеці,
Сталі яго абнімаць.

Казку свабоды ён ім гаворыць,
Як будзе жыцця людзям.
Слухаюць дзеці, словы ўсе ловяць,
Ціснуцца бліжай к грудзям.

Слухалі казку, покуль ў ваконца
Раніца стала глядзець..
Жыць будзе лепей... Новае сонца
Стала на ўсходзе!.. гарэць!..

1919 г.

ПАД КРЫЖАМ

Ля вёскі ўбогай і богам забытай
Крыж згніўшы, схіліўшысь, стаіць
І восямі зьнізу увесь абабіты,
Чуць вецер павее—дрыжыць...

Ад гэтага крыжа дарогі дзэве ўюцца:
Адна йдзе на захад, другая—на ўсход;
На гэтых дарогах заўсёды снуюцца
Людзі чужыя,—то ўзад, то ўпярод.

А вёскі убогай, нібы і ня бачаць,
І як там жывецца—хто знаў?
З голаду, холаду людзі там плачуць,
Кожны там долі шукаў.

А доля загінула, як-бы у моры...
„Сонца, заглянь і да нас!“
Людзі крычалі... А вецер гавора:
„Крыж толькі знае аб вас!“

Але пачалася вайна між людзьмі,
Пачалі ўсе праўды шукаць.
І як-жа шукалі? З агнямі, з мячамі,
А праўды нідзе й ня відаць.

Убогую вёску, што ціха стаяла,
Чужынцам прышлось дзе бываць,
Таксама вайна зруйнавала,—
Ня можна было і пазнаць.

А людзі тэй вёскі, каб долі шукаці,
Пакінулі родны загон,
Забыліся нават аб роднай тэй хаце,
За шчасьцем пашлі уздагон.

Застаўся у вёсцы адзін толькі ўбогі,
Сьляпы і старэнькі, чуць жыў,
Ён вышаў пад крыж, дзе дарогі,—
Жыцьцё ўсё пад крыжам ён быў.

Па гэтых дарогах, што з вёскі ляжалі,
Прыходзілась шмат раз ісьці,
Кійком апірацца, каб ногі дзяржалі,
І торбу за плечмі нясьці...

Добра ён ведаў чужую краіну,
Як смачна з чужынцамі жыць,
І каза ўбогі: „Лепш з голаду згіну...
Пакінуць кут родны мне сэрца баліць“.

Ён стаў на калені, абняў крыж рукамі,
І моцна маліцца пачаў;
Росячы траўку сваімі сьлязамі,
Вось што ўбогі казаў:

„О, краю мой родны, усімі забыты!
Я сын твой, цябе не забуду.“

Хай буду я куляй варожай забіты,
Ня кіну таго, хто паіў і карміў.

Ня кіну ніколі цябе, мая вёска!
Пад крыжам лепш лягу ў зямліцы сваёй!
Ён доўга маліўся... За сьлёзкаю сьлёзка
Ліліся, як дожджык, з вачэй...

А раніцай людзі ішлі ля дарогі
І бачаць, хтось мёртвы ляжыць...
Абняўшы крыж моцна, памёр там убогі,
Чужынцам ня хочучы быць...

1919 г.

ПЕСЬНЯ БЕЛАРУСА

Ні асеньні вецер ў гаю
Вые-завывае,
Беларус аб родным краю
Жаласна сьпявае.

Ў кожнай песьні ён ад сэрца
Праклінае долю,
Жыць ня хоча ў паняверцы—
Рвецца ён на волю.

Няхай ў песьні жалбу чуюць
Аб нашай нядолі,
Можа прыдуць, пашкадуюць,
Дадуць хлеба, солі...

Эх, ня трэба нам ахвяры,
Прасіць вас ня будзем,
Вось, як зьнікнуць гэты хмары,
Самі ўсё здабудзем.

Зьнікнуць хмары, сонца ўзыйдзе
І над нашым краем,
Грамадою тады выйдзем
Песьню засьпяваем.

Каб пачулі лес і поле
І памаглі пеці,
Што жывуць ужо на волі
Роднай зямлі дзеці.

А цяпер ня плач дарэмна,
Беларус, мой браце,
Хоць і кпяць з цябе нікчэмна
Ў тваёй нават хаце.

Хутка прыдзе час-гадзіна,—
Вораг кіне кпіці:
Яму будзе дамавіна,
А мы будзем жыці.

1-IX 1919 г.

ПАМ'ЯЦІ АЛЕСЯ ГАРУНА

ЖЫВЫЯ АКОРДЫ

Спакойна сьпі, пясняр, далёка на чужыне...
Нашто пакінуў край, які быў сэрцу міл?
Ці можа ты хацеў, каб на палёх краіны
Стаяла менш крыжоў і менш было магіл?

* * *

Кахаў ты родны край, дзе цемра, зьдзек пануе;
Э народам плакаў ты, як лепшы яго сын...
Цяпер ты замаўчаў... А ўсё-ж акорды чуе
Гаротны люд... Ня змоўк іх дзіўны гімн.

* * *

Ў акордах чуюцца ўсё сумныя напевы:
Адбітак тваіх дум—ў іх можна угадаць,
Шмат жальбы ў іх чуваць, і радасьці, і гневу,
І званы ланцугоў нявольніка чуваць.

* * *

Ты сьпевам разбудзіў народ свой на прадвесні,
Якому на аўтар свой дыямэнт прынёс...
Яшчэ акорд ня змоўк тваёй прыгожай песьні,
Хоць струны абарваў жыцьця паганы лёс.

* * *

Льле сьлэзы на табе народ, і гай, і поле,
І вераць у прамень, які ты ўсім паслаў...
Акорды будуць жыць—твой дар, поэт,—на волі,
А з імі будзе жыць, хто плакаў і стагнаў...

1920 г.

РОДНЫЯ ПТУШКІ

Ахвярую сваім на чужыне.

І. У В Ы Р А Й

Надходзіў час зімы сьцюдзёнай,
Плылі над краем цёмны хмары,
Зьмяніўся колер траў зялёных,
Замоўклі жабы у выгарах.

Халодны вецер дзьмуў з паўночы
І песьню жальбы пеў у полі;
Чарней, як сажа, сталі ночы,
А ўдзень туманна, як ніколі.

І чуюць птушкі—холад, сьцюжа
Краіну раптам агартаюць...
Са смуткам ў грудзях яны гузам
У край чужацкі адлятаюць.

Апошні погляд поўны жалю
На родны кідаюць палетак...
Назад іх вабяць руняў хвалі,
Чароўны пах асеньніх кветак.

А вецер сьвішча... стогне... плача...
Сьнег беліць родныя загоны,
Мароз-траскун на полі скача,
Ен птушак не здагоніць.

II. НА ЧУЖЫНЕ

Цёпла тут. Сьнягі ня ўюцца.
Спачываюць птушкі,
Але штосьці не пяюцца
Песьні-весьялушкі.

Па дарозе ў край далёкі
Шмат хто з іх загінуў,
І тут ім няма палёгкі,—
Не свая краіна.

Цераз моры-акіяны
Думка іх нясецца
У той бок, дзе край каханы,
Цяжка дзе жывецца.

Яны ведаюць: там бура
Гнёзды раскідае,
Поле роднае віхура
Сьнегам замятае.

Яны знаюць: жыць там трудна
Вераб'ю, сініцы...
А вясны чакаць як нудна!
Вясна толькі сьніцца.

Але вераць, вераць птушкі,
Думка іх ня згіне...
Сьпяюць песьні-весялушкі
На сваёй краіне.

Ш. З ВЫРАЮ

Ад берагоў ракі далёкай—Ніла
Лятуць вясёлымі яны,
У родны край, дзе ўсё так сэрцу міла,
Дзе сонца бліснула вясны.

„Вясна! Вясна!“ Яны запелі песьню,
Лятуць на родны свой загон...
Пад хмарамі спяліся птушкі цесна,
Ня моўкне сьпеваў перазвон.

Гараць агнём пабачыць вольны нівы,
На родны узьляцець прастор...
І ў ясны дзень, і ноччу палахлівай
Нясуцца шляхам вечных зор.

Цяпер нішто, нішто іх ня пужае,
Забылі блуканья цяжар,
Бо ведаюць—іх родны кут чакае,
Дзе сонца сьвеціць—волі дар.

І толькі сум, як змрок які нахлыне,
Калі ўпадзе хто з-пад нябёс,
Агорне жаль, што мілай тэй краіне
Жыцьця свайго ён не данёс.

Праходзіць сум... Ізноў яны нясуцца
На родны край, дзе зьнікнуў цень...
Ад песні іх лясы там скалыхнуцца,—
Вітаць якою будуць дзень.

IV. НА РОДНАЙ КРАЇНЕ

Па вузкіх загонах поля,
З высокіх гор
Струйкі пабеглі паволі
На вольны прастор.

І траўка каўром аксамітным
Краіны убрала абшар;
На небасхіле блакітным
Няма хмар.

Новай вясны
Кветкі на сенажаці...
Ужо прыляцелі яны,
Дзе зямелька—маці.

На гняздзе, раскіданым бураю,
Бусел клякоча...
Ластаўка ўецца віхураю—
Над хатаю новай клапоча.

Жаўранак звоніць
Над вольным аратым...
Цяпер яго ястраб ня зловіць...
Крумкач не ўзаўецца над хатай...

Калі-ж і падымецца хмара
Над роднаю, вольнаю нівай,—
Дожджык патушыць пажары,
Зробіць зямлю урадлівай...

Сьцюжа зімова мінула,
Бура пакінула выць...
Вясна на наш край заглянула,—
Мы будзем жыць!

26-III 1922 г.

ЧУЖЫНА

Чужая краіна... Дзень цэлы ў сумоце,
І думкі дадому ляцяць.
Дзе хата старэнька стаіць пры балоце
І вербы над рэчкай шумяць.

* * *

Дзе лепшыя хвілі жыцця у няволі,
Як хмаркі на небе, прайшлі,
Дзе ўсё міла сэрцу: балоты і полі,
І кветкі, што ў лузе ўзышлі.

* * *

Дзе лес старадаўні аб людзях гамоніць,
І песьню аб волі пяс,
Дзе звон над капліцай так жаласна звоніць
І воран над вёскай снуе.

* * *

Дзе вочы дзяўчынкі гараць, нібы зоркі,
Якую я гэтак кахаў,
Аб першым каханьні, дзе чуў я гаворкі,
Як ў гаі яе спатыкаў.

* * *

Туды мае думкі бягуць, нібы хвалі,
Ня можна ніяк сустрымаць,
О, божа мой мілы, зусім ты бяз жалю,
Нашто нас было разлучаць?

* * *

Каб ведаў ты толькі, як край свой кахаю,
Як міл ён для сэрца майго,—
Заўсёды я думкай ў тым краі вітаю,
Я толькі живу ля яго.

* * *

Край родны, край сумны,—крыжоў і балотаў,
Ці хутка спаткаюся з ім,
Ці хутка пачую я песьню чаротаў
Над сонным балотам тваім.

Кузьнецк, Сар. губ. 1917 г.

ВЕЧАРАМ

Хавае змрок у небе хмары,
Агонь ён паліць вечных зор;
Глядзіцца мясяц у выгары,
Дзе не змаўкае жабаў хор.

Ня хіліць вецер куст ракіты,
Ня сьвішча сумна, як удзень...
На гай, на поле і на хаты
Спаўзае ночы лёгкі цень.

Туман бялее над балотам,
Дзяргач завёў траскучы сьпеў,
Жукі лятаюць па-над плотам,
Жывёла йдзе з пагону ў хлеў...

Ідуць ад працы ў вёску людзі,
Дзяўчаты, хлопцы, мужыкі,
І гукі песьні роднай льюцца,
Як хвалі быстрай тэй ракі...

Змаўкае сьпеў... Вось ночы ціша
Нясе ўсяму сьвяты спакой...
А сэрца доўга мне калыша
Твой сумны сьпеў, край родны мой.

1920 г.

* * *

Стаіць маўкліва сонны гай,
І хмара сонца затуліла...
Зноў день паўзе на родны край,
Замест праменя з небасхіла.

Стары вяртаецца звычай,
Ідзе жыцьцё, што нас труціла...
І песьню жалбы зноў сьпявай,
Хоць гэта песьня і ня міла...

1919 г.

* * *

Схавалась сонца... Згас заход...
Усё пакрыла цемень ночы,
І толькі рэчка між балот
Блішчыць, аб берагі ляскоча...

Ды ціха шэпчацца чарот,
Лясун, русалка зарагоча...
А ў небе зорак харавод
Гарыць, нібы дзяўчынкі вочы.

1919 г.

СЪВЕТЛАЯ НОЧ

Пасьвячаю Г. С.

Пад дзіўную казку каханьня
Закрыла ты чорныя вочы...
Я бачу грудзей калыханьне
У змроку чаруючай ночы.

Я чую, як сэрца пужліва
Стукоча, шукаючы волі...
З табою цяпер я шчасьлівы,
Шчасьлівы цяпер, як ніколі.

„Кахаю...“—праз сон ты шаптала...
К табе я свой твар прыхіляю,
Хачу, каб у сьне ты спазнала,
Што й я цябе шчыра кахаю...

Шапчу я: „Дзяўчынка кахана,
У сьне хоць пабач свае мары,
Бо заўтра, праснуўшыся рана,
Зноў сонца затуляць нам хмары...“

НА МОГІЛКАХ

Ахвярую А..

Сьпявай мне, дзяўчынка, пра кветкі, пра гай,
Пра лепшыя дні, пра вясну,
Пра наша каханьне, галубка, сьпявай—
Пад ціхі твой сьпеў я засну.

Ці помніш спатканьне, нясьмелы пагляд...
Нам зорка там з неба упала,
Там мясячык ясны ўзіраўся на сад,
Ты думкі мае угадала.

І песьню пачуў я, ты пела тады,
А гукі нясьліся далёка,
Тэй песьні вясеньняй засталісь сьляды,
У сэрца запалі глыбока.

Гады праляцелі... Нібы неўзначай,
Мы разам спаткалі вясну...
Дык зноў тую песьню, дзяўчынка, сьпявай,—
Пад ціхі твой сьпеў я засну...

1920 г.

РУСАЛКА

Мяжою вузкаю ішоў я родным полем,
Мой хмуры твар чапалі жыта каласы,
Шапталі мне яны чароўну казку волі,
Манілі на прастор—у сьвет жыцьця красы...
Пеў пташак стройны хор у паднябеснай высі,
А на зямлі трашчалі кавалі-стракозы...
Шмат кветак між травы вяночкамі спляліся
І пах свой разьлілі, каб быў я нецьвярозы...
Хацелася мне пець... хацелася маліцца,
Хацелася за ўсё прынесці сьвету дар...
Зірнуў я ў сіню даль... аж бачу мітусіцца
Між хвалі каласоў дзяўчыны белы твар.
Застукала ў грудзях... туман спавіў мне вочы...
Хацеў я уцякаць, нібы яе ня бачыў...
Яна-ж—жывая здань... Жартуе і рагоча
І бліжай да мяне, падняўшы рукі, скача.
Прыгожы, гібкі стан, а вочы, нібы зоркі,
А валасы—нібы травы шаўковай пук...
І чую раптам я салодкі сьпеў гаворкі,
Які і узбудзіў у грудзях сэрца стук.
„Прыгожы, мілы мой, ідзі у хвалі жыта,
Спазнаеш ласку ты загінуўшай дзяўчыны.

З красою гэтых ніў душою будзеш зьліты...
 Я веру, дарагі, што тут мяне ня кінеш.
 Ці помніш ты лясок, гамонку дрэў шумлівых,
 Ці помніш погляд зор у вечнай сіняве,
 Калі ў каханьні мне ты кляўся жартаўліва,
 Пад зьязньнем месяца ля рэчкі на траве?
 Ці помніш, калі ноч свае паслала чары,
 Як шчадна прыхіляў к гарачым губам шчокі?
 І рой дзявочых дум разьнёс, як вецер хмары.
 І шчасьце ты спазнаў там з птушкай сінявокай.
 Спазнаў мяне?.. Няўжо мінулае каханьне
 Загінула ў цябе?.. Твой дух жывы
 Ня думаў мець са мною тут спатканьне,
 Каб шчасьце зноў спазнаць у полі між травы?..
 Ёдзі ка мне!..“ „Яна!.. Загінь-жа ты, загінь...
 Яшчэ вясною... ты ў рэчцы затанула..
 Але твой твар... твой погляд вочак сініх...
 „Ёдзі ка мне“ паціху, як тады шагнула...“
 „Ага, спазнаў!..“ панёсься рогат гучным званам,
 У шуме каласоў далёка дзесь заціх...
 „Ратуйце!..“ крыкнуў я, нібы шалёны,
 Калі сустрэўся зірк яе вачэй живых...
 ..І помню, як праз сон я дзіўны сьвіст у полі,
 Як віхар гнуў к зямлі калосься ўсе сьцяною,
 А ў небе гром грымеў, так моцна, як ніколі,
 І некі баль чарцей спраўляўся нада мною...

Калі прачнуўся я—была ўжо ціша ночы...
Нібы крылом якім, зямлю ахутаў змрок...
Мне страшна і цяпер... Здаецца, зноў рагоча.
Як вецер данясе калосьсяў шум здалёк...
Здаецца, бачу я яе нібы жывую,
Здаецца, зноў к сабе, чаруючы, гукае...
І ўспамінаю я дзяўчыну маладую,
Што, кінуўшысь у вір, русалкаю гуляе...
Дзяўчынкаю была... Калісь мяне кахала,
І я яе кахаў, але кахаў на сьмех...
Цяпер яе няма.. А здань яе паўстала,
Каб помсту цяжкую мне учыніць за грэх...

1922 г.

* * *

Я зноў—дзе поле каласамі
Свайму поэту б'е паклон,
Дзе між зялёных паясамі
Спавіты вузкі мой загон.

Я зноў—дзе вольхам і бярозам
Купае сонца галаву
І жменяй згорнутыя сьлёзы
Расою сыпле на траву.

Я зноў—дзе птушак пералівы
Зьвіняць, як струнаў перабор,
Дзе чорнай хмараю дажджлівай
Стаіць на ўзгорку шумны бор.

Я зноў—дзе рэчкі і выгары
Блішчаць люстэркай між балот,
І новай глебе шэпча чары
Вясёлым громам небасход.

Гляджу ў заплаканыя вочы
Старых жабрачак—родных хат,

Дзе па-над стрэхаю рагоча,
Мяне спаткаўшы, вецер-хват.

Я з ім па краю пранясуся
І прывітаю вольну шыр,
І песьняй ліры памалюся
На незасеяны пустыр.

На сенажаці паначую:
Там буду коняй вартаваць...
Расклаўшы вогнішча, хачу я
Начлег мінулы ўспамінаць.

Дзіцячых год вярну я гульня,
Скакаць я буду праз агонь,
Пакуль ня спудзіцца вадгульлем
На небе месяц—белы конь.

Нясьпелым жытам сінявокім,
Як родны сын, а ня чужы,
На мора траў пайду далёка
З касою вострай па мяжы.

Там ліры гук і посьвіст косаў
Злучу ў адзін нячутны хор.
І на балоце сьлед мой босы
Прыгожы вытапча узор.

Ад зморы соладка спачыну,
На сене сьвежым задрамлю,
Як неба ў чорную аўчыну
Зашые сонную зямлю.

Калі-ж у марах мне—поэту
Пашле натхненне ціхі змрок,
Як з васількоў блакітных летам,
Спяту я з вобразаў вянок.

10-VI 1922 г.

ВЯСНУ ПЯЮ

Зямлю цалуе неба сінь
Сваім чырвоным сонцатварам,
І песьню ночы „ква-кум-бінь“
Пяюць мне сонныя выгары.

У высі зорак сенажаць
Вартуе месяц—дзед двурогі,
Ня хоча раніцу спаткаць,
І лесам хмар ідзе бязногі.

Капліца белая, як здань,
Ў тумане плавае за вёскай,
І сонцам спужаная рань
Прысела зайцам за бярозкай.

Дзяньніцы зірк на небе стух,
Вясковых хат дымяць галовы,
У лапцях з пугаю пастух
Трубою плача на каровы.

Пяе у полі хор калёс,
Як старац з ліраю разьбітай...
Загоны вузкія авёс
Убраў зялёным аксамітам.

Вясёлы птушак перазвон
Гудзе на воблачнай званіцы...
Бязмоўнай цішы гіне сон,
Як сонца выплыве крыніцай.

І сыпле промень вогнясталь,
К вачом схілю сярпом далонь я
І пазіраю моўчкі ў даль,
У шыр блакітнага бяздонья.

14-V 1922 г.

* * *

Заціхла бура, і сонца гляне
Над родным краем балот і ніў,
К жыцьцю наш вольны край паўстане
І сьвету скажа, што ён 'шчэ жыў.

Няхай і стогне, няхай і плача,
Сьлязьмі хай мые падзелаў сьлед,
Як моцным стане—у бой паскача,
І крыўду скажа на цэлы сьвет.

Няхай рагочуць, няхай ня вераць,
Што ты, магутны, усіх зьмяцеш...
Мужык працоўны сам будзе мераць
Сваю зямельку ад меж да меж.

Паўстань-жа дружна за нівы, хаты,
За зьліты кроўю і потам шнур...
Арлы мо' згінуць, але арляты
Збудуюць моцны краіне мур.

1922 г.

Б У Р А Л О М

Гады мінуць... а можа і сталецьці,
Як тыя гарады Гамора і Садом,
Загіне гэты край ад буры ліхалецьця
І ўнукі нашыя пабачаць буралом.

Ня будзе тут балот спавітых лазьнякамі,
Пяскоў ня будзе тут і камяністых гор,
Ня будзе сумна пець, як пеў калісь вякамі,
Ў нізіне лес бяроз, на ўзгорку—шумны бор.

— Ня будзе крыж стаяць у полі пры дарозе,
Курган расьсеецца, магілаў зьнікне цень,
Ня будзе люд марнець і сохнуць у вастрозе,
Настане вольны век, яскрава-сьветлы дзень.

Край новы узрасьце тады на бураломе—
Машыны будзе век, ня трэба будзе конь,
Бляск эляктрычства там хмара не заслоніць,
Людзкое будзе ўсё: зямля, вада, агонь...

І летапісу сказ, на выцьвіўшай страніцы,
Хто толькі разьбярэ, дык дзіву дасца ён:
Ці гэта так жылі, ці пішуць нябыліцы;
Бо верыць будзе ён, як верым мы у сон.

І вась, калі цяпер віхор жыцьця нясецца,
Руйнуе, ломіць ён мінулага ўвесь лад,
Мо' гэта творчы час, ня буры ліхалецьця,
Бо гэты буралом для будучыны клад.

1922 г.

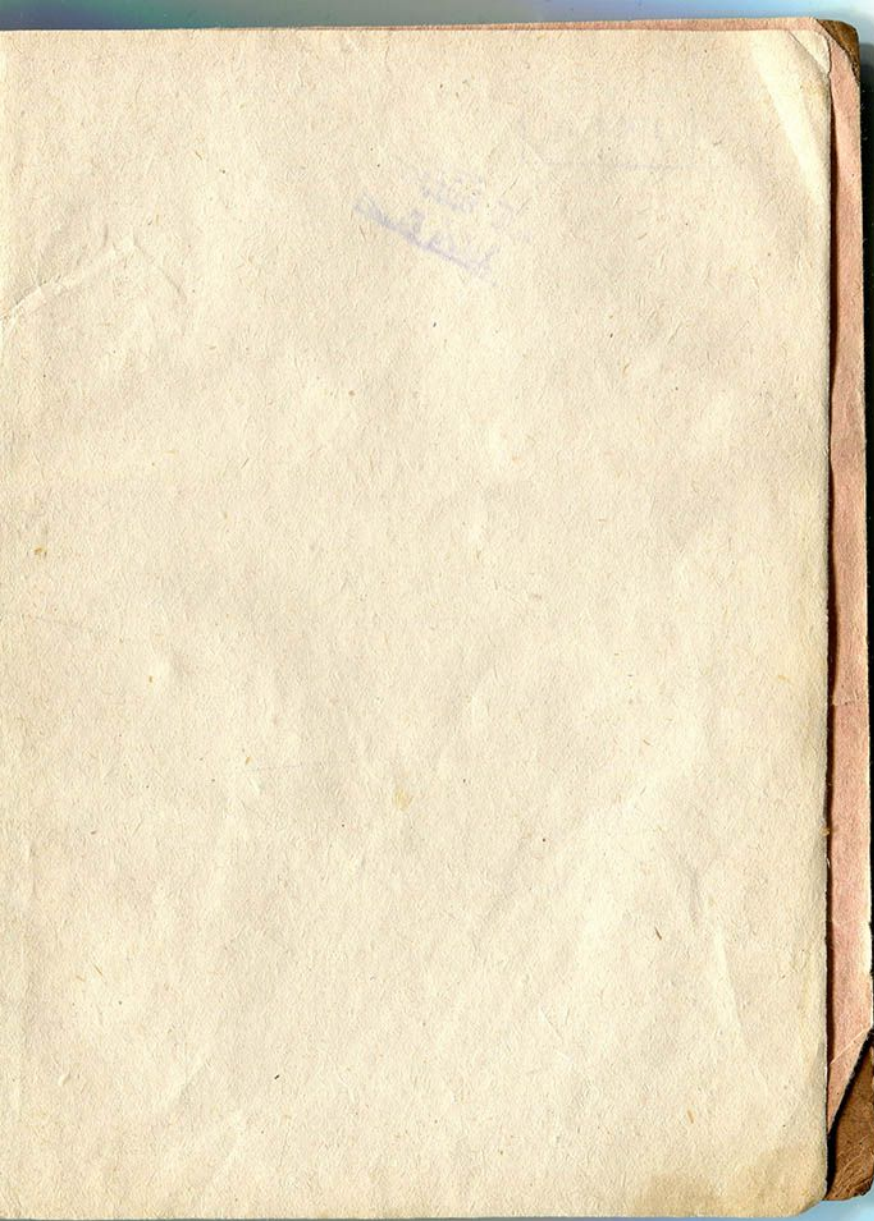
З Ї М Е С Т

	Стар.
А д а ў т а р а	5
✓ Завіруха	7
✓ Жыцьцё	9
✓ Скокі на могілках	10
✓ Жывое балота	12
* * * Я пясняр лясоў, балота	14
✓ Бунтар	15
✓ Вечная бура	16
✓ А я іду	18
✓ Гром	21
✓ Дымам і пажарам. —	23
✓ * * * Нам добра Цёпла	25
✓ На шляху адраджэння	26
✓ Даволі сьлёз. —	28
✓ Маладому песьняру	30
✓ Песьня свабоды	31
✓ Вокліч мой	33
✓ Кліч званоў	34
Званар	35
✓ Ваш сьцяг абаронім	36
✓ Адплата	38
✓ Разьвітаньне	40
✓ Д в а	43
✓ Як імя яму	45
✓ Ведай, сьвет	47

	Стар.
✓ Мне сьнілася	49
✓ Адарваным	50
✓ Кліч народу	52
✓ Гудзе звон	54
У дарозе	56
✓ Работа йдзе ✓	58
✓ Кавалю.	59
✓ Беларусы ✓	60
✓ Да моладзі	61
✓ Моладзь	62
✓ Апошні крык	63
✓ Новы год	64
✓ Будзь на варце	66
✓ На чырвонай дарозе	67
✓ Змагайцеся самі	69
✓ Сьцяг ты чырвоны трымай	71
✓ Дарагой памяці Сьцяпана Булата	72
✓ Новы Алімп	74
✓ Стогне, плача	76
— Звон	78
✓ Да працы	80
✓ Касавіца	82
✓ Сьвята	84
✓ Песьня Першага Мая	85
✓ Аратаму	87
Ахвярую беларускому хору Тэраўскага	89
✓ Невядомая	90 ^б
✓ З сучасных настрояў	91
✓ Песьня лірніка	93
✓ Нашы дні	95
✓ Раніца	97
✓ Каб я быў	99
✓ Незнаёмы	101
✓ Пад крыжам	106

	Стар.
✓ Песня беларуса	109
✓ Памяці Алеся Гаруна	111
✓ Родныя птушкі	113
✓ Чужына	118
✓ Вечарам	120
* * * ✓ Стаіць маўкліва сонны гай	121
* * * ✓ Схавалась сонца	122
✓ Сьветлая ноч	123
✓ На могілках	124
✓ Русалка	125
* * * ✓ Я зноў—дзе поле каласамі	128
✓ Вясну пяю	131
✓ Заціхла бура	133
✓ Буралом	134

1964 г.

Бел. аддзел

1994 г.

+

ЦЕНА 1 РУБ.

80000000222898

